

Mendelova univerzita v Brně

Fakulta regionálního rozvoje a mezinárodních studií

**Změna zahraniční politiky Egypta – Mírový proces na
Blízkém východě**

Bakalářská práce

Autorka práce: Romana Grégrová

Vedoucí práce: Ing. Zbyšek Korecki, Ph.D.

Brno 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím literatury a pramenů, které uvádím v seznamu zdrojů.

V Brně dne 22. 5. 2015

.....

Podpis

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucímu bakalářské práce Ing. Zbyšku Koreckimu, Ph.D. za odborné vedení práce a za podporu a cenné rady při jejím vytváření.

Abstrakt

Cílem bakalářské práce je porovnat změnu zahraniční politiky dvou egyptských prezidentů Gamála Násira a Anwara as-Sadáta se zaměřením na arabsko-izraelský konflikt. Práce je členěna na tři části. V první, teoretické části, jsou popsány teorie konfliktů, teorie mezinárodních vztahů a zahraničních politik a demografie v kontextu bezpečnosti. Ve druhé části je analyzována egyptská zahraniční politika prezidentů Gamála Násira a Anwara as-Sadáta, stručný vývoj Egypta od 80. let a postoje Egypta a Izraele ke Smlouvě o nešíření jaderných zbraní (NPT). Pozornost je zde soustředěna také na ekonomický vývoj a spolupráci a na demografický vývoj a jeho vliv na bezpečnost. Návrhová část identifikuje současné hrozby regionu jako je Islámský stát a demografická struktura obyvatelstva a predikuje jejich řešení do budoucna.

Klíčová slova: zahraniční politika, Egypt, Gamál Násir, Anwar as-Sadát, arabsko-izraelský konflikt, Izrael, Blízký východ, Smlouva o nešíření jaderných zbraní

Abstract

The aim of the bachelor thesis is to compare foreign policies of two Egyptian presidents Gamal Nasser and Anwar as-Sadat especially towards the Arab-Israeli conflict. The thesis is divided into three parts. The first part, literary research, describes conflict theories, international relations and foreign policy theories and demography in the context of security. The second part of the thesis analyses presidents' Gamal Nasser and Anwar as-Sadat foreign policies, brief Egypt's development since the 80's and Egypt's and Israel's attitudes to the Non-Proliferation Treaty (NPT). Attention is focused here also on the economic development and cooperation and the demographic development and its influence on security. The proposal part identifies current region's threats like the Islamic state and the demographic structure of the population and predicts their future headings.

Key words: foreign policy, Egypt, Gamal Nasser, Anwar as-Sadat, Arab-Israeli conflict, Israel, Middle East, Non-Proliferation Treaty (NPT)

Obsah

1	Úvod	8
2	Cíl a metodika	9
3	Teoretická část.....	10
3.1	Teorie konfliktů a jejich řešení	10
3.1.1	Dělení konfliktů	10
3.1.2	Konflikty a dynamika v mezinárodních vztazích	11
3.1.3	Vyřešení konfliktu	13
3.2	Teorie mezinárodních vztahů a zahraničních politik	15
3.2.1	Realismus a neorealismus	15
3.2.2	Liberálně-idealistická tradice.....	17
3.2.3	Teorie světového systému.....	18
3.2.4	Geopolitika.....	18
3.3	Demografie v kontextu bezpečnosti.....	19
3.3.1	Teorie demografického přechodu	19
3.3.2	Demografická struktura	20
3.3.3	Věková struktura.....	20
4	Analytická část	22
4.1	Geopolitika Blízkého východu.....	22
4.2	Zahraniční politika Gamála Násira	22
4.2.1	Suezská krize	24
4.2.2	Násir po Suezské krizi a arabský nacionalismus	26
4.2.3	Šestidenní válka	27
4.2.4	Opotřebovávácí válka	28
4.3	Zahraniční politika Anwara as-Sadáta	29
4.3.1	Jomkippurská válka 1973	30
4.3.2	Diplomacie USA a Dohody z Camp Davidu	31
4.4	Egypt od 80. let a vztahy s USA	33
4.5	Přístup Egypta a Izraele ke Smlouvě o nešíření jaderných zbraní	38

4.5.1	Smlouva o nešíření jaderných zbraní (NPT).....	38
4.5.2	Izrael	39
4.5.3	Egypt.....	40
4.5.4	Koncept NWFZ na Blízkém východě?.....	41
4.6	Ekonomický vývoj a spolupráce	43
4.7	Demografický vývoj a jeho vliv na bezpečnost	47
5	Návrhová část.....	51
6	Závěr.....	53
7	Seznam použitých zdrojů	57

1 Úvod

Arabsko-izraelský konflikt už dlouhá desetiletí ovlivňuje dění na Blízkém východě. Založením státu Izrael na území Palestiny po druhé světové válce vznikl mezi Araby a Izraelem spor, který obě strany dosud nepřekonaly. Ihned po vzniku státu Izrael se arabské státy spojily a na židovský stát zaútočily. Izrael však dokázal své území ubránit a dokonce zvětšit. Pozměnil tak natrvalo mapu Blízkého východu a v současnosti je jednou z nejsilnějších zemí a důležitým aktérem v regionu.

Svou roli v arabsko-izraelském konfliktu sehrál i Egypt. Egypt byl po staletí kulturním a obchodním centrem regionu a dnes se stále řadí mezi vedoucí arabské země na Blízkém východě. Díky historické a strategické geografické poloze má velký politický vliv nejen na Blízkém východě. Egyptská zahraniční politika byla v mnoha momentech určující pro další vývoj regionu i pro směřování arabsko-izraelského konfliktu. Byla nucena se podrobovat a přizpůsobovat mezinárodním požadavkům i domácím tlakům. Od rozdělení Palestiny a založení státu Izrael se Egypt dostal do čela opozice proti vytvoření židovského státu na území Palestinců a ostatní arabské země následovaly jeho vedení. Později se egyptská zahraniční politika k Izraeli změnila a zapříčinila počátek blízkovýchodního mírového procesu. Proces zatím nedospěl do zdárného konce kvůli složitým překážkám a různým zájmům a cílům států, ale nelze popřít, že Egypt měl značný vliv na jeho odstartování.

Práce se nebude zabývat podrobně arabsko-izraelským konfliktem či mírovým procesem, ale analýzou zahraniční politiky Egypta k Izraeli, do které se výrazně promítal arabsko-izraelský konflikt, a která byla ovlivňována prostředím studené války. Z důvodu omezení rozsahu práce a rozsáhlosti problematiky se zaměřím pouze na klíčové události ve vývoji vztahů mezi oběma státy.

2 Cíl a metodika

Cílem bakalářské práce je porovnat změnu zahraniční politiky dvou egyptských prezidentů Gamála Násira a Anwara as-Sadáta se zaměřením na arabsko-izraelský konflikt, podrobně analyzovat zahraniční politiku Egypta především k Izraeli a predikovat vývoj obou států do budoucna.

Práce je rozdělena na tři části. V první části, teoretické, jsou popsány konflikty a možnosti jejich řešení, je vysvětleno, co je to mírový proces a mezinárodní mediace, a jsou zde také charakterizovány přístupy základních teorií mezinárodních vztahů a zahraničních politik. Dále je zde představena teorie demografického vývoje a vysvětlena demografická a věková struktura v kontextu stability a bezpečnosti.

Ve druhé části je analyzována geopolitika Blízkého východu a zahraniční politiky Gamála Násira a Anwara as-Sadáta se zaměřením na arabsko-izraelský konflikt, přičemž je zde zčásti věnován prostor i pokračujícímu vývoji egyptské zahraniční politiky jejich nástupce Husního Mubaraka od osmdesátých let. Pozornost je zde soustředěna také na přístup Egypta a Izraele ke Smlouvě o nešíření jaderných zbraní. Na základě analyzovaných skutečností následuje stručný vývoj ekonomické situace Egypta a postoje k ekonomické spolupráci s Izraelem. V závěru analytické části je zkoumán demografický vývoj Egypta a Izraele, včetně složení populací obou států z hlediska pohlaví a věku a jeho vlivu na bezpečnost.

Návrhová část práce je zaměřena na identifikaci hrozeb zahraniční politiky Egypta s přihlédnutím na současné dění na Blízkém východě a na demografické změny na teritoriu v kontextu stability a bezpečnosti.

K vypracování bakalářské práce byla použita rešeršně-kompilační metoda, která je založena na vyhledávání, shromažďování a analýze získaných dat a informací. Informace byly čerpány z českých i anglických knižních zdrojů, z odborných článků a jiných zdrojů dostupných na internetu. K přiblížení problematiky jsou v práci využity i tabulky a obrázky. Konec práce obsahuje seznam všech použitých zkratk, tabulek, obrázků a příloh, a seznam zdrojů, rozdělený na knižní a internetové zdroje.

3 Teoretická část

3.1 Teorie konfliktů a jejich řešení

Řešení konfliktů je rozsáhlým přístupem, který čerpá především z oborů mezinárodní vztahy, bezpečnostní studia a výzkum míru. Navrhuje a implementuje konstruktivní a kreativní proměnu konfliktů, která by minimalizovala použití násilí, umožnila překonání antagonismu mezi rivaly a podpořila přijatelnost a udržitelnost řešení v dlouhodobé perspektivě. Zahrnuje zkoumání a tvorbu dlouhodobých i krátkodobých strategií, zkoumání jednání, chování a cílů znesvářených stran i prostředí, v němž se konflikt odehrává (třetí strana apod.), způsob dosažení dohody a možnosti realizace a dodržení dohody tak, aby budoucí generace nepovažovaly dosažený stav za křivdu. Ptá se, co činit pro efektivní prevenci konfliktů. Vychází ze studia příčin válek, odzbrojení nebo kontroly zbrojení a dynamiky konfliktů (Waisová, 2011: 24).

3.1.1 Dělení konfliktů

Konflikty lze rozdělit několika způsoby, zde budou uvedeny jen některé z nich.

Z hlediska použitých prostředků se dle Waisové (2011: 44) konflikty dělí na:

- 1) nenásilné, které se řeší výhradně s použitím mírových prostředků
- 2) násilné, k jejichž řešení některý z aktérů použije násilné prostředky

Podle příčin konfliktů, respektive druhů zájmů, které aktéři prosazují, a cílů, kterých se snaží dosáhnout, se klasifikují konflikty v mezinárodních vztazích na:

- 1) teritoriální konflikty (konflikty o území)
- 2) mocensko-politické konflikty (konflikty o získání, udržení a formu moci)
- 3) boje za nezávislost
- 4) ideologické konflikty
- 5) ekonomické konflikty (konflikty o zdroje)

(Waisová, 2011: 45)

Projekt KOSIMO (Conflict-Simulations-Model) se věnuje výzkumu, dokumentaci a vyhodnocování vnitrostátních a mezinárodních politických konfliktů. Blíže konflikty specifikuje podle síly (intenzity) konfliktů na:

- 1) latentní konflikty
- 2) zjevné konflikty (konflikty, kde již došlo k manifestaci sporu)
- 3) krize (mají převážně nenásilný průběh)
- 4) vážné krize (mají převážně násilný průběh)
- 5) války (dlouhodobý projev organizovaného ozbrojeného násilí přibližně stejně silných protivníků, kteří jsou vystaveni materiálním i lidským ztrátám)

(Waisová, 2011: 48).

Smolík a Šmíd (2010: 26) dělí konflikty podle závažnosti na:

- 1) méně závažné ozbrojené konflikty, kde se počet obětí v průběhu konfliktu pohybuje mezi 25 a 1000
- 2) závažné ozbrojené konflikty, kde počet obětí překročí číslo 1000
- 3) války, které mají na svědomí minimálně 1000 obětí během jednoho roku

3.1.2 Konflikty a dynamika v mezinárodních vztazích

Konflikt v mezinárodních vztazích je sociální situací, která vzniká, pokud dva či více aktérů, z nichž minimálně jeden je státem, usiluje o získání téhož statku v oblasti národních hodnot a témat a tento statek nepostačuje pro uspokojení základních potřeb obou/všech aktérů (Waisová, 2011: 39). Musí mít určité trvání a probíhat mezi minimálně dvěma stranami. Konflikt vzniká, když zájmy jedné strany jsou neslučitelné se zájmy strany druhé. Nemusí se vždy nutně jednat o ozbrojený konflikt. Mezi znaky konfliktu řadíme nepřátelské postoje, specifické diplomatické a vojenské strategie a postupy, nedůvěru a podezřívavost. Aktéři konfliktu mají obvykle určitý cíl, kterého chtějí dosáhnout. Takovým aktérem je nejčastěji stát, ale mohou to být i nestátní aktéři, například mezinárodní organizace (Ramsbotham a kol., 2011).

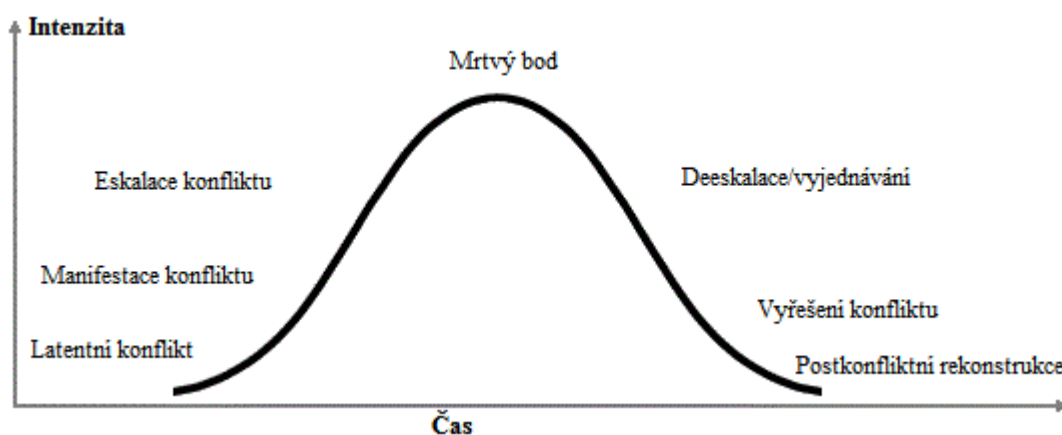
Konflikty prochází v čase různými stádii a stupni intenzity. Aktéři mohou postupně měnit své zájmy, cíle, chování a jednání. Tato změna může vést k násilné či nenásilné proměně konfliktu či k jeho zformování a manifestaci. Proces proměny je určující pro

způsob řešení konfliktů, jelikož se v něm můžou měnit nástroje a strategie stran sporu (Waisová, 2011).

Jednotlivá stadia konfliktu se podle stupně intenzity dělí na:

- 1) latentní konflikt (aktéři jsou si vědomi neslučitelnosti svých zájmů, ale žádný z nich se ještě nerozhodne jednat)
- 2) manifestace konfliktu (aktéři veřejně projeví záměr chránit své zájmy na úkor druhé strany, k řešení je vhodná preventivní diplomacie)
- 3) eskalace konfliktu (konflikt se stává zřejmým, žádná ze stran nechce ustoupit ze svých požadavků, záleží také na komunikaci)
- 4) mrtvý bod konfliktu (první krok k deeskalaci konfliktu; situace, kdy ani jedna ze sporných stran nemá dostatek sil zničit svého protivníka nebo dosáhnout vítězství, ideální příležitost pro zahájení jednání mezi stranami sporu)
- 5) deeskalace konfliktu (transformace konfliktního vztahu, oslabení intenzity konfliktu, komunikace)
- 6) vyřešení konfliktu (strany sporu překonají neslučitelnost zájmů)
- 7) postkonfliktní urovnání vztahů (budování míru, rekonstrukce státu a společnosti, obnovení komunikace a diplomatických a dalších vztahů)

Konflikt nemusí vždy projít všemi stádii, může zůstat dlouho v jedné fázi, nebo se přelévat zpět (Waisová, 2011: 55–56, 58–70).

Obrázek 1: Stadia konfliktu, zdroj: Kriesberg, 2003

3.1.3 Vyřešení konfliktu

Vyřešení konfliktu (*conflict resolution*) je proces vyřešení sporu nebo konfliktu splněním alespoň některých potřeb každé strany s ohledem na jejich zájmy. Řešení konfliktů někdy vyžaduje jak přístup založen na moci, tak na zájmech, ukázkou může být současné využití právní moci a vyjednávání (pokusy skloubit zájmy všech stran). Existuje celá řada strategií pro řešení konfliktů (Program on Negotiation Daily Blog, 2015).

Konflikt je zcela odstraněn, pokud jsou odstraněny a transformovány hluboce zakořeněné příčiny konfliktu. To znamená, že chování už není dále násilné, přístupy už nejsou nepřátelské a struktura konfliktu byla změněna (Ramsbotham a kol., 2011).

Mírový proces

Mírový proces je definován mnoha různými způsoby. Podle Harolda Saunderse (2001: 483) je mírový proces politický proces, ve kterém jsou konflikty vyřešeny mírovými prostředky. Jedná se o proces, ve kterém se mísí politika a diplomacie, a ve kterém se mění vztahy prostřednictvím vyjednávání, mediace a dialogu v oficiální i neoficiální oblasti.

Další definici poskytuje Tim Sisk (2001: 787), který mírový proces definuje jako postupné kroky k budování důvěry, k vyřešení obtížných otázek jako odzbrojení a k opatrné definici budoucnosti prostřednictvím návrhu nových politických institucí.

Nicole Ball (2001: 721–722) předkládá jinou charakteristiku. Rozděluje mírový proces do dvou stádií a každé toto stádium ještě do dvou fází. Prvním stádiem mírového procesu je zastavení násilného konfliktu. V prvním stádiu následuje fáze vyjednávání a ukončení nepřátelství. Druhým stádiem je budování míru, které se pohybuje od fáze přeměny do konsolidační fáze.

Mezinárodní mediace

Vyjednávání je proces, ve kterém strany hledají vypořádání nebo vyřešení svých konfliktů. Mediace jako způsob řešení konfliktu zahrnuje intervenci třetí strany, která se sporu přímo neúčastní. Je to dobrovolný proces, ve kterém si strany sporu udrží kontrolu nad výsledkem (Bercovitch, 1991).

Mediace nabízí efektivní způsob, jak se vypořádat s odlišnostmi mezi antagonistickými státy. Zahrnuje různé formy asistence a podpory, které mají stranám konfliktu napomáhat v dosažení přijatelného výsledku. Je to levná a flexibilní alternativa, která nabízí prospekt uspokojivého výsledku. Mediátor se pomocí svého vlivu snaží působit na chování, vnímání a volby znesvářených států. Přichází do interakce s každou stranou zvlášť i s oběma stranami zároveň. Mediátor musí být obeznámen s kontextem a okolnostmi rozporu, neboť každý rozpor vyžaduje jinou strategii a postupy. Musí znát povahu aktérů a jejich vztahy. Mediátoři se v konfliktu angažují prostřednictvím komunikace, společenského vlivu, zprostředkování informací, propagace specifických výstupů, garance výsledků a můžou působit i jako rádci. Kromě úsilí mediátora je k úspěšnému vyjednávání potřebná upřímná motivace stran konfliktu k vyřešení sporu. Na strukturu a proces mezinárodní mediace mají vliv tři proměnné – charakteristické vlastnosti znesvářených stran, vztah mezi nimi a chování mediátora ke stranám konfliktu. Mediátoři a strany konfliktu se vzájemně ovlivňují, a strany konfliktu tak můžou přijmout v průběhu mediace nové vzorce chování, mezi které patří rozpoznání společných zájmů, upuštění od násilných prostředků a koordinace chování (Bercovitch, 1991).

3.2 Teorie mezinárodních vztahů a zahraničních politik

Základní otázkou v oblasti teorií mezinárodních vztahů a zahraničních politik je, proč se státy chovají v mezinárodním systému tak, jak se chovají. Existují mnohé teorie mezinárodních vztahů a zahraničních politik, které se snaží poskytnout na stanovený problém odpověď. V následujícím textu budou stručně popsány některé z nich.

3.2.1 Realismus a neorealismus

Realismus se jako samostatná koncepce mezinárodních vztahů začal formovat ve třicátých a čtyřicátých letech 20. století jako reakce na politický idealismus (Krejčí, 1997). Realismus nelze úplně přesně vymezit, ale přesto je možné uvést alespoň některé společné znaky.

Oproti idealismu se realismus nespolehá na mezinárodní společenství, ale jeho pozornost je směřována na sílu a vliv států v mezinárodní politice, která je výsledkem vztahů mezi státy, jež se vyznačují vrozeným nesouladem (Smolík, 2014). Pro většinu realistů neexistují žádné univerzálně platné morální a etické zásady (Waisová, 2009: 109–110). Státy, které jsou považovány za nejvýznamnější aktéry mezinárodních vztahů, neustále usilují o moc, aby si zajistily přežití. Moc je nejčastěji vnímána jako vojenská moc. Ke konfliktům dochází, protože státy usilují o moc a zdroje jsou omezené. To znamená, že trvalý mír ani spolupráce nejsou možné. Válka může být v některých případech tím nejefektivnějším řešením, pokud by ze zahraniční politiky byla vyloučena, omezovala by se tím moc diplomacie v podobě finálního nátlakového prostředku. Státy definují své cíle jako mocenské, v podobě takzvaných státních či národních zájmů¹. Zájmy jednotlivých států jsou natolik rozdílné, že

¹ Morgenthau, jeden z nejdůležitějších představitelů realismu, si pod pojmem „národní zájem“ představoval jakýsi „hrozen strategických zájmů, z nichž každý je více či méně životně důležitý pro národní bezpečnost“, přičemž tyto strategické zájmy národ (stát) získává „sílu své strategické pozice, historických cílů a vztahů k ostatním politickým centrům“. Tento zájem musí být vymezen v pojmech moci. Nelze ovšem vnímat všechny faktory moci jako stejně významné (Krejčí, 1997: 345–346).

konsenzus mezi nimi není možný (Drulák, 2003). Vnitřní i zahraniční politika jsou od sebe oddělené, přičemž zahraniční politika by měla vycházet z národních zájmů. Podle realismu se státy chovají racionálně, a proto je potřeba tak jejich jednání i předvídat a analyzovat. V anarchistické struktuře mohou státy spoléhat jen samy na sebe, k čemuž potřebují velkou vojenskou sílu. Pokud uzavírají spojení, činí tak pouze dočasně. Významným faktorem zahraniční politiky je bezpečnostní dilema – žádný stát si nemůže být jistý schopnostmi a možnostmi jiných států, a tak je nucen k tomu, aby dále zbrojil a posiloval svoji moc (Krejčí, 1997).

Neorealismus se v mnoha otázkách shoduje s realismem, ale reaguje na změny ve světě, které přišly v sedmdesátých letech 20. století. Dle neorealistů cílem států není pouze přežít, ale také expandovat. Příčiny konfliktů a válek vidí v přirozené špatnosti lidské povahy, která je charakteristická neustálým usilováním o moc, a ve vnitřním uspořádání národních států (povaha institucí, mechanismů, elit, občanů). Státy se mohou stát ze špatných dobrými a tím v mezinárodním prostředí omezit války. Válku způsobuje anarchistická povaha mezinárodního systému, ve které chybí centrální nadřazená autorita. V zahraniční politice se stát řídí podle jednání ostatních států. Pro zachování míru je třeba udržovat rovnováhu moci (Smolík, 2014).

Nejvýznamnější představitel neorealismu, Kenneth Waltz, rozděluje mezinárodní systém na úrovně a tvrdí, že neexistuje jediná příčina konfliktu, nýbrž příčin je několik a pocházejí ze všech úrovní systému. Aby se konfliktu zabránilo, musely by být podniknuty změny na všech třech úrovních systému, což je podle Waltze nemožné. Jako jediné řešení vidí nastolení světové vlády, ale zároveň si myslí, že to není možné. Odmítá vliv demokratizace států na zajištění či udržení míru, podle něj je jakákoliv ideologie snažící se prosadit svůj pohled na uspořádání státu či společnosti v celém světě nesmyslná a nemá šanci na úspěch (Smolík: 83–84, 2014).

3.2.2 Liberálně-idealistická tradice

Vymezit liberálně-idealistickou tradici je snad ještě obtížnější, než v případě realismu, protože zahrnuje velké množství názorových reflexí mezinárodních vztahů. Nejlépe ho lze charakterizovat pouze jako myšlení, které není realistické (Drulák, 2003).

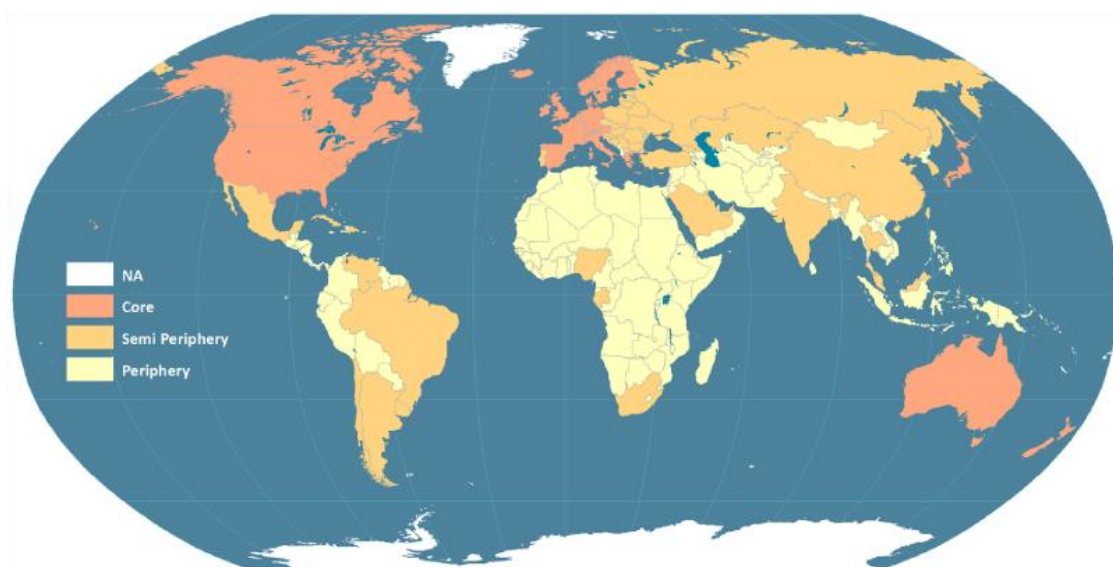
Představitelé liberalismu jsou přesvědčeni, že trvalý mír a spolupráce v mezinárodních vztazích jsou možné a jako takové jsou prioritními zájmy. Udržování míru by mělo být podporováno budováním institucí, které za tuto úlohu budou zodpovědné. V mezinárodním systému by měla existovat centrální nadřazená autorita, která bude regulovat anarchii a usměrňovat chování států. Liberalismus předpokládá, že lidé jsou rozumní a od přírody dobří, takže válku nechtějí. Stát není výlučným aktérem mezinárodních vztahů (např. mezinárodní organizace), nemusí vždy jednat racionálně a nemá jasně definovaný zájem, ale spíše několik zájmů a cílů. Mezinárodní vztahy se netýkají pouze politicko-bezpečnostní dimenze, ale zasahují také do hospodářské oblasti (mezinárodní obchod), normativní (mezinárodní právo), etické (mezinárodní morálka), kulturní, technologické a dalších oblastí (Drulák, 2003). Vnitřní a zahraniční politika nejsou nutně odděleny. Míru je dosahováno prostřednictvím spolupráce, obzvláště ekonomická spolupráce znemožňuje jakýkoliv ozbrojený konflikt (Blažek, 2005).

Jeden z představitelů liberalismu, Norman Angell, tvrdí, že přínosy války jsou iluzorní, jelikož stát může mnohem větší měrou profitovat ze zdrojů jiného státu obchodní spoluprací, než válkou a vojenskou okupací. Angell přišel s teorií vzájemné závislosti, podle které rostoucí vzájemná propojenost mezi státy (ekonomická, technologická atd.) snižuje pravděpodobnost vypuknutí války (Blažek, 2005). Za rozhodující považuje informování veřejnosti, neboť věří, že pokud se veřejnost seznámí s jeho argumenty, válkám nastane konec (Drulák, 2003: 73).

Další představitel, Michael Doyle, přichází s myšlenkou zahraniční politiky, která je odrazem vnitřního uspořádání státu. Teze demokratického míru tvrdí, že demokraticky uspořádané státy spolu neválčí, i když umí být stejně agresivní jako nedemokratické režimy (Drulák, 2003).

3.2.3 Teorie světového systému

Teorie světového systému je stavěna na významu propojenosti světa prostřednictvím ekonomiky. Vznikají tak tři zóny; státy jádra, semi-periferie a periferie. Periferní území jsou většinou slabá a chudá a jejich klíčovými odvětvími jsou zemědělství a produkce surových materiálů. Státy jádra dominují hlavně vojensky a intervenují na periferii s cílem získat přístup k surovinám a důležitým trhům. Státy semi-periferie pak působí jako stabilizační faktor (Hallsal, 1997).

Obrázek 2: Svět podle teorie světového systému: jádro (core), semi-periferie (semi-periphery) a periferie (periphery), zdroj: The Geography of Transport Systems, 2015

3.2.4 Geopolitika

Geopolitika vzniká na konci 19. století, zaměřuje se na vliv zemského povrchu na politiku států a je výrazně ovlivněna geografickým determinismem a sociálním darwinismem (Krejčí, 1997). Čerpá z geografie, z mezinárodních vztahů a strategických studií, zdůrazňuje prostorové dimenze státní moci a identifikuje neustálý mezinárodní boj o vliv a kontrolu nad kritickými geografickými a geopolitickými územími (Dannreuther, 2010).

3.3 Demografie v kontextu bezpečnosti

Teoretická demografie zobecňuje pravidelnosti demografického vývoje jednotlivých populací a hledá zákonitosti vývoje demografických systémů, respektive jeho jednotlivých složek. Na základě získaných poznatků formuluje různé hypotézy, které lze zahrnout do demografické teorie (Kalibová, 2001: 5).

3.3.1 Teorie demografického přechodu

Teorie demografického přechodu vznikla na základě pozorování změn v mírách úmrtnosti a porodnosti. Stala se objasňujícím teoretickým rámcem pro světový populační růst. Vysvětluje přeměnu z preindustriální společnosti s vysokými mírami porodnosti a úmrtnosti k industriální či postindustriální společnosti, které mají tyto míry nízké. Ve své analýze ale nezohledňuje migraci, která může mít vliv na růst populace určitých regionů.

Proces přeměny může být rozdělen do čtyř fází. V první fázi jsou velmi vysoké míry úmrtnosti, které nejsou způsobeny jen specifickými událostmi jako války, hlad, epidemie, ale stojí za nimi strukturální problémy jako podvýživa, špatná hygiena, nedostatečná zdravotní péče atd. V důsledku vysoké míry kojenecké úmrtnosti se i míra porodnosti drží ve vysokých hodnotách kvůli potřebě zajištění uspokojivého počtu potomků. Celkový populační růst bude velmi nízký nebo nulový.

Ve druhé fázi se s průmyslovou revolucí snižuje míra úmrtnosti, zvláště té kojenecké, a očekávaná délka života se mírně zvyšuje. Naproti tomu míra porodnosti zůstává vysoká, což se odráží v nadměrném vegetativním růstu.

Samotný přechod končí ve třetí fázi, která se vyznačuje zřetelným poklesem plodnosti a porodnosti (rozšíření antikoncepčních prostředků, začlenění žen do vzdělávání a trhu práce) a snížením úmrtnosti. Míra úmrtnosti je udržována v konstantních nízkých hodnotách, to znamená, že s klesající porodností se míra růstu populace také snižuje.

Ve čtvrté fázi je nastolen nový demografický režim s velmi nízkou porodností a úmrtností. Konečným výsledkem je tak nulový nebo dokonce negativní přirozený přírůstek, který může a nemusí být kompenzován migrací.

Všechny státy světa tímto přechodem s větší či menší intenzitou nebo rychlostí prochází (Catedra de Desenvolupament Sostenible, 2015).

3.3.2 Demografická struktura

Koncentrovanou charakteristikou demografické struktury je graf demografické struktury, který se nazývá strom života nebo věková pyramida². Věková pyramida je komplexním nástrojem, pomocí kterého se zjišťují informace o vývoji populace. Je tvořena dvěma histogramy, přičemž je zvykem vlevo umístit graf pro muže a vpravo graf pro ženy. Oba grafy mají prohozené osy: „nezávisle proměnná“, tj. věk, se vynáší na svislou osu, a „závisle proměnná“, tj. počet osob v příslušné věkové kategorii, se vynáší na osu vodorovnou – muži vlevo a ženy vpravo (Koschin, 2000: 93).

3.3.3 Věková struktura

Podle schopnosti reprodukce může být populace rozdělena do tří základních skupin (generací) – předreprodukční (dětské), reprodukční (rodičovské) a poreprodukční (prarodičovské). Vznikají tak tři skupiny:

0–14 let (I. biologická generace);

15–49 let (II. biologická generace);

50 let a výše (III. biologická generace).

S pomocí výše popsané charakteristiky lze rozlišit tři typy populace. První typ představují populace, kde převažuje I. biologická generace nad III. Jsou to populace s převahou mladých, kde počet narozených roste, tedy populace rostoucí či též progresivní. Takový typ populace lze dnes nalézt v rozvojových zemích.

² Obě označení se často používají jako synonyma, i když je lze významově odlišit – věková pyramida skutečně připomíná pyramidu, je tvořena jednotlivými stupni, zatímco strom života je tvořen lomenou (teoreticky hladkou) čarou. Informaci však oba typy poskytují stejnou, jde jen o formální rozlišení (Koschin, 2000: 93).

K druhému typu patří populace, kde je podíl I. a III. biologické generace přibližně stejný. Takové populace mají stabilní počet narozených i zemřelých, jsou to populace stagnující neboli stacionární.

Třetí typ jsou populace s převahou III. biologické generace nad I., tedy populace s převahou starších osob. V takových populacích umírá více osob, než se narodí dětí, takže to jsou populace ubývající neboli regresivní. Většina evropských populací patří k regresivnímu typu.

Každá populace prodělává postupně přechod od progresivní k regresivní. Tento proces byl nazván stárnutí populace nebo demografické stárnutí (Koschin, 2000: 96–97).

Demografická struktura v kontextu bezpečnosti

Studie zkoumající vztah mezi občanskými nepokoji a populačním nárůstem mladých lidí ukázaly, že společnosti s vysokým nárůstem populace mladých se často potýkají s velkou nezaměstnaností mládeže, která je snadno náchylná k rekrutování do povstaleckých či teroristických skupin. Roli jako přispívající faktor může hrát i náboženství. Mladí lidé jsou mnohdy přitahováni novými myšlenkami a neortodoxními vztahy. V muslimském světě jsou početné populace nevyužité mládeže zvláště nakloněny nepřátelským odnožím islámu (Beehner, 2007).

Očekává se, že při snižující se plodnosti význam nárůstu populace mladých lidí ve způsobování politického násilí vymizí ve většině částí světa v příštích několika desetiletích (Urdal, 2011). Obecný vztah mezi věkovou strukturou a konfliktem bude oslaben s klesající mírou plodnosti a země se dostane do pozice, kdy může těžit z výhod mladé věkové struktury a dosáhnout demografických dividend – zvýšení ekonomické produktivity při relativně rostoucím počtu práce schopných obyvatel k počtu obyvatel závislých (United Nations Population Fund, 2015). Jednotlivé státy mají do určité míry možnost do vývoje zasáhnout a snížit riziko konfliktu prostřednictvím vhodných opatření, jako je zvýšení pracovních příležitostí a podpora vzdělanosti (Urdal, 2011).

4 Analytická část

4.1 Geopolitika Blízkého východu

Z hlediska geografie byl Blízký východ dlouho důležitý jako spojovací článek mezi Evropou, Afrikou a Asií. Po rozpadu Osmanské říše si Blízký východ rozdělily do sfér vlivu dvě největší imperiální mocnosti – Francie a Velká Británie. Byly motivovány zájmem o teritorium jako kriticky důležité obchodní trasy (Suezský průplav, spojující Středozemní a Rudé moře). Později Blízký východ posunula do centra pozornosti ropa objevená v Íránu v roce 1901 (Global Connect @ UCI, 2014).

Právě ropa hraje v geopolitice Blízkého východu nejvýznamnější roli. Vzhledem k rozsáhlým energetickým zdrojům, které tvoří páteř ekonomik západních států (hlavně USA), se tyto země v regionu výrazně angažují. Blízký východ se tak stal nejvíce militarizovaným regionem na světě, kam míří většina obchodu se zbraněmi. Mezi místním obyvatelstvem, které vidí vliv USA v regionu jako hlavní příčinu současných problémů Blízkého východu, vzrostla podpora militantního islámu, teroristických činů a rozšířilo se mezi nimi protizápadní a protiamerické cítění (Shah, 2011).

4.2 Zahraniční politika Gamála Násira

S koncem druhé světové války se hegemonem na Blízkém východě stala Velká Británie. Po dohodě se Spojenými státy, které jí svěřily obranu strategických zájmů Západu v regionu, se Británie snažila udržovat s Araby dobré vztahy, a to především prostřednictvím ekonomické a vojenské spolupráce. Mezi Araby však začala sílit myšlenka arabské vzájemnosti a sjednocení. V roce 1945 byla v Káhiře založena Liga arabských států³, jejíž účel spočíval v uplatňování společného postupu arabských států proti západním mocnostem (Hourani, 2010).

³ Do Ligy arabských států patřily státy Egypt, Sýrie, Libanon, Zajordánsko, Irák, Saudská Arábie a Jemen. V současnosti do organizace patří 22 zemí – viz Příloha 2.

Základem britské moci na Blízkém východě byla vždy vojenská přítomnost v Egyptě. Po druhé světové válce ale britský vliv v Egyptě nevydržel dlouho. V roce 1952 provedlo Hnutí svobodných důstojníků⁴ puč, který vrátil Egyptu nezávislost. Vládnoucí král Farúk byl svržen a byla vyhlášena republika (Hourani, 2010). V čele revoluce stál oficiálně generál Muhammad Nadžíb, ale ve skutečnosti byla řízena plukovníkem Gamálem Násirem. Násir se nejprve stal jen ministerským předsedou, ale netrvalo dlouho a v roce 1956 se ujal i postu prezidenta (Maalouf, 2013).

Nová vojenská vláda, která měla nad Egyptem pevnější kontrolu než předchozí, se s Británií dohodla na stažení britských jednotek ze Suezského průplavu pod podmínkou, že Británie může základnu obnovit, a to v případě napadení Egypta, jiného arabského státu nebo Turecka (Chaudhri, 1956). Turecko bylo do smlouvy začleněno kvůli obavám z rozšiřování vlivu Sovětského svazu. K posílení ochrany zájmů Británie a USA se v té době začalo projednávat uzavření blízkovýchodního obranného paktu a ochota Egypta zahrnout do smlouvy s Británií i Turecko naznačovala, že by se nebránil do takového paktu vstoupit (Hourani, 2010).

Návrh USA a Velké Británie na založení antikomunistické aliance dal vzniknout v roce 1955 Bagdádskému paktu, jehož prvními signatáři se stali Turecko a Irák (Maalouf, 2013). Spojené státy a jejich spojenci se snažili přesvědčit i ostatní arabské země, aby pakt podepsaly a zařadily se do západní sféry vlivu, ale mezi arabskými státy převládal názor, že by si měly uchovat nezávislost a zaujmout vůči oběma mocenským blokům neutralitu (Hourani, 2010).

Stejně se k Bagdádskému paktu stavěl i Egypt. Prezident Násir viděl pakt jen jako další rozšíření západní hegemonie nad arabským světem. Rozhodl se raději pro nezávislou zahraniční politiku, kterou USA automaticky vnímaly jako příklon k sovětskému bloku (Chaudhri, 1956). Násir měl ale skutečný zájem na zachování neutrality a navázal vztahy se státy, které ji prosazovaly – Indií a Jugoslávií⁵. Kromě toho vyzval i ostatní

⁴ Organizace byla založena koncem 40. let plukovníkem Gamálem Násirem spolu s dalšími vojenskými důstojníky, jejím primárním cílem bylo svrhnout krále a vymanit Egypt z britského vlivu (Maalouf, 2013)

⁵ Egypt se zapojil do Hnutí nezúčastněných států, jehož cílem bylo vyhnout se polarizaci a rivalitám obou velmocenských bloků (Boutros-Ghali, 1982)

arabské země k bližšímu vzájemnému sepětí pod egyptským vedením. Takové opatření u západních zemí vyvolávalo obavy. Jednak byly nuceny brát arabský svět jako politický celek a tak k němu i přistupovat v řešení regionálních problémů (včetně izraelsko-palestinské otázky), a také to znamenalo potenciální ohrožení zemí, které v regionu zastávaly rozdílné stanovisko, například Iráku (Hourani, 2010).

Ke zlepšení vztahů se Západem nepomohly ani egyptsko-izraelské vztahy. Egypt podobně jako ostatní arabské státy okupaci Palestiny Židy po roce 1948 odsuzoval a Izrael považoval za velkou bezpečnostní hrozbu, ale bezprostřední zahájení války s židovským státem Násir neměl v úmyslu (Khawaja, 2013). Byl si vědom toho, že Arabové nejsou v dostatečně dobrých podmínkách na další válku s Izraelem, a proto byl připraven souhlasit s Velkou Británií a Spojenými státy, aby byl tento problém na nějaký čas odsunut do pozadí. Názor změnil až po izraelském útoku v pásnu Gazy v roce 1955, který ponížil egyptskou armádu a donutil Násira hledat nové zdroje moderních zbraní k posílení egyptských ozbrojených sil, aby měl Egypt šanci vyvážit izraelskou vojenskou sílu (McNamara, 2003, Mansfield, 1973).

Nejdříve se obrátil na Spojené státy. Americký prezident Eisenhower ale nechtěl poskytnout Egyptu více než malé množství zbraní, protože se obával rozšiřování egyptského vlivu přes hranice do dalších arabských států (Chaudhri, 1956, Mansfield, 1973). Prezident Násir dal tedy přednost navázání vojenských vztahů se Sovětským svazem a uzavřel s ním a jeho satelity v roce 1955 smlouvu o nákupu zbraní (Hourani, 2010). Navíc k posílení ekonomiky podepsal obchodní dohody s Rumunskem, Maďarskem, Východním Německem a Čínou, kterou oficiálně uznal v březnu 1956 (Khawaja, 2013, Mansfield, 1973). Vztahy Egypta se západními státy se opět zhoršily.

4.2.1 Suezská krize

Ukázkou ochlazení vztahů se stal problém financování Asuánské přehrady, která měla být vybudována na Nilu. Prezident Násir považoval výstavbu přehrady pro oslabenou egyptskou ekonomiku za velmi významnou, neboť Asuánská přehrada by pomohla

zvýšit obdělávanou oblast a zároveň by poskytla možnost výstavby levné vodní elektrárny, potřebné pro industrializaci (Alterman, 1998). Na realizaci výstavby měl Násir původně slíbenou finanční pomoc od USA, ale jelikož Spojené státy nesouhlasily s egyptskou politikou nezúčastněnosti a byly znepokojeny navázáním vztahů Egypta se Sovětským svazem, svoji nabídku náhle v roce 1956 stáhly (McNamara, 2003).

Násir byl vystaven domácímu tlaku. Rozhodl se znárodnit Anglo-Francouzskou společnost Suezského průplavu s akciovými podíly Francie a Velké Británie. Příjmy z poplatků z průplavu zamýšlel využít k výstavbě Asuánské přehradě (Khawaja, 2013, Alterman, 1998). Nejenom že tímto krokem vzniklo nebezpečí, že o právu svobodné plavby bude rozhodovat politika, ale Velká Británie a Francie se nehodlaly smířit se ztrátou kapitálové účasti ve Společnosti. Znárodnění považovaly přímo za nepřátelský akt (Hourani, 2010). Velká Británie a Francie začaly vyjednávat s Izraelem, který řešil Násirovo rozhodnutí uzavřít Tiranskou úžinu pro izraelské lodě, čímž zůstal izraelský přístav Ejlát odříznut od okolního světa (Čejka, 2007). Jednání dala vzniku tajné dohody mezi Velkou Británií, Francií a Izraelem o útoku na Egypt a svržení Násira (Shlaim, 1997).

Izraelská armáda zaútočila v roce 1956 jako první a postoupila až k průplavu. Británie s Francií daly v souladu se svými smluvními závazky oběma stranám ultimátum, aby z průplavového pásma odešly (McNamara, 2003). Když prezident Násir odmítl, vyslaly do Egypta jednotky (Hourani, 2010). Akce ale skončila neúspěchem, Francie s Velkou Británií utrpěly diplomatickou porážku a pod tlakem amerického prezidenta Eisenhowera a OSN se izraelské síly v březnu 1957 ze Sinaje stáhly. Na jejich místo nastoupily mírové jednotky OSN, které vytvořily nárazníkovou zónu mezi Egyptem a Izraelem a zajistily přístup Izraele k Tiranské úžině (Čejka, 2007, Tuttle, 2008).

Ačkoliv byl egyptský prezident Násir po Suezské krizi považován v arabském světě za hrdinu a stal se klíčovým aktérem v politice Blízkého východu, Egypt se dostal do riskantní pozice. USA prostřednictvím Eisenhowerovy doktríny začaly z bezpečnostních důvodů zásobovat Izrael vysoce moderními a sofistikovanými

zbraněmi. Sovětský svaz naopak odmítl poskytnout Egyptu nukleární arzenál a garantoval mu pouze ochranu v případě útoku ze strany Izraele (Khawaja, 2013).

4.2.2 Násir po Suezské krizi a arabský nacionalismus

Násir byl po ukončení Suezské krize vnímán jako politický vítěz konfliktu a v arabském světě se těšil velké vážnosti (McNamara, 2003). Arabské masy k němu vzhlížely jako k novému Saladinovi⁶, který je sjednotí a osvobodí Palestinu od sionistických okupantů (Khawaja, 2013). Propaganda arabské jednoty proti izraelské agresii se stala jedním z pilířů egyptské zahraniční politiky (Mansfield, 1973).

S arabským nacionalismem pod Násirovým vedením však nebyli ztotožněni všichni. Konflikty mezi Násirovými příznivci a odpůrci dokonce zasahovaly i do vnitropolitické situace v arabských zemích. Jedním z neblahých důsledků byla občanská válka v Libanonu v roce 1958. Jiným příkladem může být vyhlášení Sjednocené arabské republiky 1. února 1957, která spojila Egypt a Sýrii v jeden stát. Nový stát ale nevydržel dlouho, protože se mezi oběma stranami hned od počátku vyskytovaly rozpory. V září 1961 tak syrští vojenští důstojníci provedli puč a vyhlásili opětovnou nezávislost Sýrie (Gombár, 2009).

V letech 1962–1967 prezident Násir projevil oddanost myšlence arabského nacionalismu, když poslal egyptské jednotky do Jemenu na podporu nového režimu v občanské válce s příznivci tradičního imámátu (Khawaja, 2013). Usiloval o zpětné získání prestiže, kterou ztratil v Sýrii, ale válka se protáhla na několik let a skončila nejasným výsledkem a smrtí asi 25 000 vojáků. Ukázalo se, že egyptská armáda postrádá výcvik, vybavení i připravenost (Maalouf, 2013). I přes neúspěchy ale Násir zůstal pro všechny arabské národy i ostatní svět nadále symbolem hnutí, které dovedlo Araby k větší jednotě a skutečné nezávislosti a násirismus v arabských zemích dominoval celá šedesátá léta (Hourani, 2010).

⁶ Muslimský sultán z 12. století, dosáhl velkých úspěchů v bojích proti křesťanským křižákům a dokonce přinutil Jeruzalém ke kapitulaci (Walker, 2015).

4.2.3 Šestidenní válka

V polovině šedesátých let se napětí mezi Izraelem, sousedními arabskými zeměmi a palestinskými guerillami zhoršilo. Prezident Násir obdržel od SSSR varování, že se Izrael chystá zaútočit na Sýrii, se kterou měl Egypt sjednocené vojenské velení. Arabská veřejnost na Násira naléhala, aby jednal. Rozhodl se vykázat jednotky OSN ze Sinaje, které zde byly od Suezské války, a poté uzavřel Tiranskou úžinu izraelským lodím (Tuttle, 2008). Předpokládal, že v poslední chvíli zasáhnou Spojené státy a sjednají dohodu, a Násir se tak opět stane politickým vítězem. Byl si ale jistý i dostatečnou silou egyptské armády, vyzbrojené a vycvičené sovětskými experty. Myslel si, že Egypt může Izrael porazit (Hourani, 2010).

Ale Izrael nebyl ochoten připustit, aby Egypt dosáhl politického vítězství, jež neodpovídalo rozložení sil. Spojenectví Egypta a Sýrie považoval za hrozbu a dospěl k názoru, že si válku může dovolit. Jeho populace stále rostla (viz Tabulka 1) a nejen díky pomoci Spojených států se z něj stal hospodářsky rozvinutý stát s početnou a dobře vybavenou armádou. Z vojenského i politického hlediska Egypt převyšoval a vyhranou válkou by dostal možnost dobýt zbytek Palestiny a stabilizovat situaci (Hourani, 2010). Stažení jednotek OSN ze Sinaje bylo pro Izrael příležitostí k zahájení války preemptivním útokem na Egypt. V průběhu šesti dnů bylo zlikvidováno egyptské letectvo a izraelské jednotky postoupily až na Sinaj k Suezskému průplavu a obsadily i Jeruzalém, Západní břeh Jordánu i syrské Golanské výšiny. Válku ukončila smlouva o zastavení bojů, dohodnutá na půdě OSN (Khawaja, 2013, Maalouf, 2013).

Došlo k novému rozložení sil na Blízkém východě. Válka ukázala Izrael jako silný stát, který nemůže ohrozit žádná vojenská aliance arabských států. Díky rychlému vítězství stoupl i v očích USA, pro něž měl teď jako alianční partner větší cenu (Hourani, 2010). Arabské země, zejména Egypt, naproti tomu utrpěly totální porážku na všech frontách. Izrael okupoval Sinaj, Golanské výšiny, Západní břeh Jordánu a pásmo Gazy (Gombár, 2009).

Rezoluce OSN č. 242 žádala uzavření míru v rámci stabilních hranic, uznaných všemi stranami a stažení Izraele z dobytých území (Tuttle, 2008). K vyjednávání o míru se ale ani jedna strana neměla. Představitelé arabských států přijali v září 1967 na konferenci v Chartúmu vlastní rezoluci, že izraelské územní zisky za žádných okolností neuznají a o této otázce nehodlají ani vyjednávat. Prohlášení ovšem připouštělo dvojí výklad a přinejmenším Egypt a Jordánsko věřily, že existuje cesta k dohodě (Hourani, 2010).

Obrázek 3: Území okupovaná Izraelem po Šestidenní válce (vyšrafováno), zdroj: Bowen, 2009

4.2.4 Opotřebovácí válka

K vypuknutí takzvané opotřebovácí války, která trvala od července 1967 do srpna 1970, vedly pokračující spory mezi Egyptem a Izraelem ohledně okupace Sinaje. Násir dohodu o zastavení bojů anuloval a nařídil armádě, aby ostřelovala území po celé délce průplavu. Válka ale opět otřásla Násirovým postavením a boje skončily pro Egypt neúspěchem, protože byl už i tak finančně vyčerpán intervencí v Jemenu, která navíc v době války s Izraelem zdržovala 65 000 až 70 000 vojáků (Khawaja, 2013). Úsilí OSN i obou supervelmocí o vyjednání míru v době opotřebovácí války selhala a zdálo se, že v konfliktu nebude dosaženo pokroku (Tuttle, 2008).

4.3 Zahraniční politika Anwara as-Sadáta

28. září 1970 Gamál Násir zemřel a jeho nástupcem se stal Anwar as-Sadát, Násirův viceprezident a bývalý vojenský důstojník. Po získání moci prezident Sadát podnikl změny v domácí i zahraniční politice (Gombár, 2009). Jedním ze záměrů bylo reformovat režim. Většina loajálních příznivců Násira byla propuštěna ze svých pozic, hlavně z armády a bezpečnostních složek. Následoval extenzivní výcvik armády a armáda byla posílena novými rekruty z univerzitních absolventů (Maalouf, 2013). Realizoval domácí reformy, protikladné k Násirově politice. Reformy zahrnovaly znovunastolení pluralitního systému a liberalizovaly ekonomický systém (Tuttle, 2008).

V sedmdesátých letech mělo na politiku Blízkého východu významný dopad usmiřování mezi supervelmocemi v důsledku politiky *détente*. Sovětský svaz v souladu s uvolňováním napětí omezil dodávky zbraní na Blízký východ, ale Izrael nadále zůstával zásobován zbraněmi od USA. Prezident Sadát přehodnotil vztahy se SSSR a uvědomil si, že obnovení politické pozice Egypta po porážce ve válce v roce 1967 nemohlo být dosaženo bez podpory USA. Potřeboval zajistit bezpečnost Egypta na hranici s Izraelem a věřil, že pomoc USA je nezbytná k efektivnímu vyvíjení tlaku na Izrael (Khawaja, 2013). Vzdal se iluzí o panarabské jednotě, která by ho omezovala v jednání, a prosazoval čistě egyptský národní zájem. Snažil se o komplexní urovnání za pomoci USA, založenému na principu výměny ztracených území za trvalý mír s Izraelem (Tuttle, 2008). Veřejně zdůrazňoval důležitost míru a potřebu zajistit mírové iniciativy s Izraelem. V roce 1972 projevil vstřícný postoj k USA vykázaním sovětských poradců z Egypta, SSSR ale nadále pomáhal budovat egyptskou obranu (Gombár, 2009).

Spojené státy však nereagovaly podle Sadátových představ a vztahy mezi Egyptem a Izraelem se nikam neposunovaly. Rozhodl se, že k úspěšnému zahájení politických rozhovorů je potřeba znovu získat důvěryhodnost armády další válkou s Izraelem (Maalouf, 2013).

4.3.1 Jomkippurská válka 1973

Přípravy na válku v Egyptě probíhaly tajně, včetně dohody se Sýrií, která byla pověřena útokem na Izrael z Golanských výšin. Když egyptské jednotky 6. října 1973 (den židovského svátku Jom Kippur⁷) překročily Suezský průplav, zastihly Izrael nepřipraven (Gombár, 2009). Útoku nahrála skutečnost, že o židovských velkých svátcích nefunguje veřejná doprava a nevysílala ani televize a rádio, což představovalo pro Izrael ve chvíli útoku velkou nevýhodu (Čejka, 2007).

Egyptská armáda si zpočátku vedla lépe, ochromila izraelské letectvo a postoupila dále, než bylo naplánováno. Izrael se ale brzo vzpamatoval a s pomocí USA, které Izrael zásobovaly zbraněmi přes letecký most, se židovskému státu podařilo zahájit úspěšnou protiofenzívu a útok zastavit (Hourani, 2010). Jomkippurská válka skončila prostřednictvím rezolucí OSN č. 338 a č. 340, které žádaly okamžité zastavení bojů a návrat vojsk na původní pozice (Khawaja, 2013). Válka sice znovu potvrdila izraelskou vojenskou převahu, ale vítězství bylo nejasné (arabské země ji za prohranou nepovažovaly) a ukázalo se, že Izrael není neporazitelný (Čejka, 2007, Tuttle, 2008).

Konflikt ovlivnil i vztahy mezi USA a SSSR. Obě supervelmoci požadovaly zastavení bojů mezi Egyptem a Izraelem, ale Spojené státy se k pokračujícímu útoku ze strany Izraele nijak nepostavily. Brežněv⁸ navrhl vyslat k ukončení bojů do Egypta jednotky obou supervelmocí a zároveň varoval, že pokud by USA nesouhlasily, SSSR „*bude čelit nutnosti urgentně zvážit otázku učinění vhodných kroků jednostranně*“ (U.S. Department of State, 2013). Byly uvedeny do pohotovosti jaderné zbraně a hrozila jaderná konfrontace. Válku, v níž by se musely přímo angažovat, si však ani jedna supervelmoc nepřála. Krize nakonec polevila přijetím rezoluce OSN č. 340 (Hourani, 2010, U.S. Department of State, 2013).

Významným faktorem Jomkippurské války bylo použití ropné zbraně. Arabští producenti ropy se rozhodli zvýšit ceny ropy (viz Příloha 4), snížit produkci a uvalit

⁷ Den smíření, jeden z nejvýznamnějších židovských svátků

⁸ Nejvyšší představitel SSSR v letech 1964–1982

embargo proti USA a Nizozemí (největší podporovatelé Izraele ve válce). Arabské státy v čele se Saudskou Arábií chtěly ropným šokem docílit změny americké proizraelské politiky, což se jim podařilo (Gombár, 2009, Khawaja, 2013). Americká ekonomika, závislá na arabské ropě, zůstala ochromena. Spojené státy byly donuceny k větší angažovanosti na Blízkém východě a k hledání permanentního řešení (U.S. Department of State, 2013).

4.3.2 Diplomacie USA a Dohody z Camp Davidu

Po ukončení Jomkippurské války se v zahraniční politice Egypta prosadila orientace na USA a na uzavření separátní mírové smlouvy s Izraelem. Tím byl zároveň odstartován blízkovýchodní mírový proces (Gombár, 2009).

Prvním krokem bylo obnovení diplomatických vztahů mezi Egyptem a USA v roce 1974, přerušovaných arabsko-izraelskou válkou z roku 1967. Vyjednávání mezi Egyptem a Izraelem pomáhal zprostředkovávat pomocí kyvadlové diplomacie⁹ americký národní bezpečnostní poradce a později ministr zahraničí Henry Kissinger (Khawaja, 2013, Čejka, 2007). Vůbec poprvé zasedli k jednomu jednacímu stolu představitelé Izraele, Sýrie, Jordánska a Egypta. Po komplikovaných jednáních se podařilo Kissingerovi dosáhnout dohod o stažení nepřátelých armád a na Golanských výšinách došlo k rozmístění jednotek OSN (Čejka, 2007).

Sadátova víra v moc diplomacie ke znovuzískání Sinaje začala dostávat reálnou podobu (Maalouf, 2013). V roce 1977 se stal americkým prezidentem Jimmy Carter, který byl nakloněn egyptsko-izraelským mírovým jednáním a měl rovněž velký zájem na vyřešení palestinské otázky. První velký diplomatický průlom přišel ze strany Anwara Sadáta v listopadu 1977, když odletěl jednat do Jeruzaléma. O několik týdnů později navštívil Menachem Begin¹⁰ Egypt. Návštěvy definitivně nastartovaly následující egyptsko-izraelská mírová jednání. Za výrazné podpory Spojených států nakonec Sadát a Begin v roce 1978 v Camp Davidu, letní rezidenci amerických prezidentů, podepsali

⁹ dynamická a tvrdá vyjednávání se všemi stranami blízkovýchodního konfliktu (Čejka, 2007)

¹⁰ soudobý izraelský premiér

tzv. Dohody z Camp Davidu¹¹. Egyptsko-izraelský mírový proces byl dovršen v roce 1979 podepsáním mírové smlouvy mezi Egyptem a Izraelem (Čejka, 2007). Hlavním obsahem egyptsko-izraelské mírové smlouvy bylo vzájemné uznání obou států, ukončení nepřátelství, úplné stažení izraelských jednotek a civilistů ze Sinaje a demilitarizace Sinaje, čímž mezi egyptskou a izraelskou armádou vznikla nárazníková zóna (Kissinger, 2001). Ačkoliv žádný jiný arabský stát smlouvu s Izraelem nepodepsal, egyptsko-izraelská mírová smlouva byla prvním mírovým řešením blízkovýchodního konfliktu a stala se precedentem pro budoucí blízkovýchodní diplomacii (Tuttle, 2008).

Sadát uspěl v dosažení dvou cílů zahraniční politiky: znovuobnovení vztahů s USA a ukončení bezpečnostní hrozby ze strany Izraele (Khawaja, 2013). Spojené státy na základě mírové smlouvy zvýšily ekonomickou a vojenskou pomoc Egyptu, Egypt se stal druhým největším příjemcem americké pomoci (ročně asi dvě miliardy dolarů, viz Obrázek 4) a dohoda jej posunula ze sovětské sféry do americké (Ježová a Burgrová, 2011).

Žádný pokrok ale nebyl dosažen v palestinské otázce a Izraeli trvalo přes tři roky, než se stáhl ze Sinaje. Dohody z Camp Davidu tím byly zdiskreditovány a Sadát ztratil většinu popularity, kterou získal po válce v roce 1973 (Maalouf, 2013). Mírová smlouva s Izraelem měla dalekosáhlé důsledky i v arabském světě. Sedmnáct arabských států přerušilo s Egyptem diplomatické styky, Egypt se dostal do izolace a ztratil členství v Lize arabských států (Khawaja, 2013). Sadát byl považován za zrádce. V roce 1981 v průběhu připomínání války z roku 1973 vítěznou přehlídkou v Káhiře byl na prezidenta Sadáta spáchán atentát (Gombár, 2009).

¹¹ Jednalo se o dva dokumenty. Rámec pro mír na Blízkém východě počítal se zřízením autonomní vlády v pásmu Gazy a na Západním břehu Jordánu, splnění rezoluce č. 242 a stanovil principy vztahů mezi Izraelem a sousedními arabskými státy. Rámec pro uzavření mírové smlouvy mezi Egyptem a Izraelem představoval základ k dojednání mírové smlouvy mezi oběma zeměmi. Izrael přislíbil stáhnout se ze Sinaje a Egypt slíbil, že naváže s Izraelem normální diplomatické styky (Gombár, 2009: 633).

4.4 Egypt od 80. let a vztahy s USA

Po atentátu na Sadáta se podle referenda 1981 stal egyptským prezidentem Husní Mubarak, jeho viceprezident. Prezident Mubarak v zahraniční politice pokračoval s jistými rozdíly v linii svého předchůdce.

Mubarak nastoupil do funkce v době, kdy se Egypt nacházel v ambivalentní zahraničněpolitické pozici. Dobré vztahy s USA mu zajišťovaly finanční pomoc a bezpečnost východních hranic, ale v arabském světě byl v důsledku podepsání mírové smlouvy s Izraelem izolován (Ježová a Burgrová, 2011). Proto bylo jedním z prvních Mubarakových záměrů obnovit normální vztahy s arabskými státy. Dále se soustředil na obnovení integrity egyptského území a na udržování dobrých vztahů s USA, na jejichž pomoci byla závislá upadající a zadlužená egyptská ekonomika (Gombár, 2009).

I přesto, že byl Egypt v osmdesátých letech považován za lokální neagresivní mocnost a hlavního spojence Spojených států v oblasti, Mubarak nesoustředil svoji pozornost pouze na USA. Rozhodl se navázat zahraniční vztahy i s jinými důležitými státy, včetně Sovětského svazu, se kterým Egypt obnovil diplomatické styky v roce 1984 (Gombár, 2009). Vedly ho k tomu vlastní interpretace mezinárodního systému a mezinárodní pozice Egypta. Na rozdíl od americko-centrickeho světa Sadáta Mubarak předpokládal multipolární svět, ve kterém úspěch Egypta spočíval v navázání kontaktů se všemi důležitými mocnostmi a organizacemi (Dessouki, 1990).

Vztahy s Izraelem se v osmdesátých letech vyvíjely obezřetně. Prezident Mubarak nechtěl normalizovat vztahy s Izraelem, dokud Egyptu zcela nenavrátí okupovaný Sinajský poloostrov, nad kterým Egypt znovu získá absolutní suverenitu, což se stalo v roce 1982. Konečného obnovení egyptské územní integrity bylo dosaženo v roce 1989, kdy bylo Egyptu navraceno i hraniční letoviště Tabá. Vztahy s Izraelem ale nikdy nepřerostly v něco víc než studený mír, který sice vylučoval hrozbu války, ale vzájemné vztahy se dál výrazněji nerozvíjely (Gombár, 2009). Pro obě strany byl však výhodnější než válka (Čejka, 2007).

Zahraničně politickou izolaci v arabském světě řešil Mubarak po celá osmdesátá léta. K prolomení izolace Egypta byla potřebná určitá distancovanost od Spojených států. V rámci demonstrace arabských závazků tak třeba odsoudil izraelskou invazi do Libanonu v roce 1982, stáhl egyptského velvyslance z Tel Avivu po masakrech v uprchlických táborech Šabra a Šatíla a odmítl navštívit Jeruzalém, protože jeho status jako hlavní město Izraele nebyl přijat arabskými státy (Dessouki, 1990). V irácko-iránské válce v letech 1980–1988 poskytl vojenskou podporu diktátoru Saddámu Husajnovi a v roce 1989 byla založena Rada arabské spolupráce, kterou tvořili Egypt, Irák a Jordánsko. Volně se připojil také Jemen (Gombár, 2009). Spolu s Jordánskem Mubarak pracoval na řešení budoucnosti Západního břehu Jordánu a Gazy. Prezident Mubarak také podporoval nový Palestinský stát a často se stýkal s politickými vůdci Organizace pro osvobození Palestiny¹². Státy jako Alžírsko a Sýrie už tak nemohly déle odsuzovat Egypt za zradu Palestinců (Dessouki, 1990). Izolace Egypta v arabském světě definitivně skončila v květnu 1989, kdy byl Egypt znovu přijat do Ligy arabských států. Nakonec se v roce 1990 sídlo Ligy vrátilo do Káhiry (Gombár, 2009).

Egypt a blízkovýchodní mírový proces

Po podepsání mírové smlouvy s Izraelem a následné izolaci v arabském světě se zdálo, že Egypt už nebude hrát v blízkovýchodním mírovém procesu žádnou roli, ale ukázal se být jedním z klíčových aktérů (Dessouki, 1990). Vedoucí úloha Egypta byla důležitá hlavně při neshodách mezi ostatními arabskými státy v dalším směřování blízkovýchodního mírového procesu. V hledání mírového a spravedlivého řešení arabsko-izraelského konfliktu Egypt usiloval o udržení rovnováhy mezi vlastními národními zájmy a širšími zájmy arabských států. Egyptská diplomacie se snažila přesvědčit arabské státy, že vyjednávání o plné palestinské autonomii přinesou solidní a smysluplné výsledky ve prospěch Palestinců (Boutros-Ghali, 1982).

Mubarak věřil, že pokračování mírového procesu přispěje k posílení Egypta jako regionální velmoci, což se pak odrazí i v regionální stabilitě a bezpečnosti a v posílení

¹² Reprezentace palestinských Arabů, zkráceně OOP

mezinárodní prestiže Egypta. V tomto ohledu mu pomohly i obecné diplomaticko-politické změny, které v mezinárodním prostředí nastaly na přelomu osmdesátých a devadesátých let. Jednalo se o konec studené války a o nový mírový postoj OOP, který organizace zastávala od roku 1988 (Dessouki, 1990). Prezident Mubarak tak dále systematicky podporoval blízkovýchodní mírový proces zejména prostřednictvím Ligy arabských států. Aktivně se účastnil řady mírových iniciativ a poskytoval místa pro vyjednávání (Gombár, 2009).

Vztahy s USA

Od roku 1973 se vztahy mezi Egyptem a Spojenými státy výrazně zlepšily. Došlo k obnovení diplomatických vztahů a Egypt se začal výrazně orientovat na USA. Země zahájily blízkou spolupráci v politické a vojenské oblasti a vytvořil se mezi nimi velmi silný vztah, do kterého se však nevyhnutelně promítal Izrael (Dessouki, 1990).

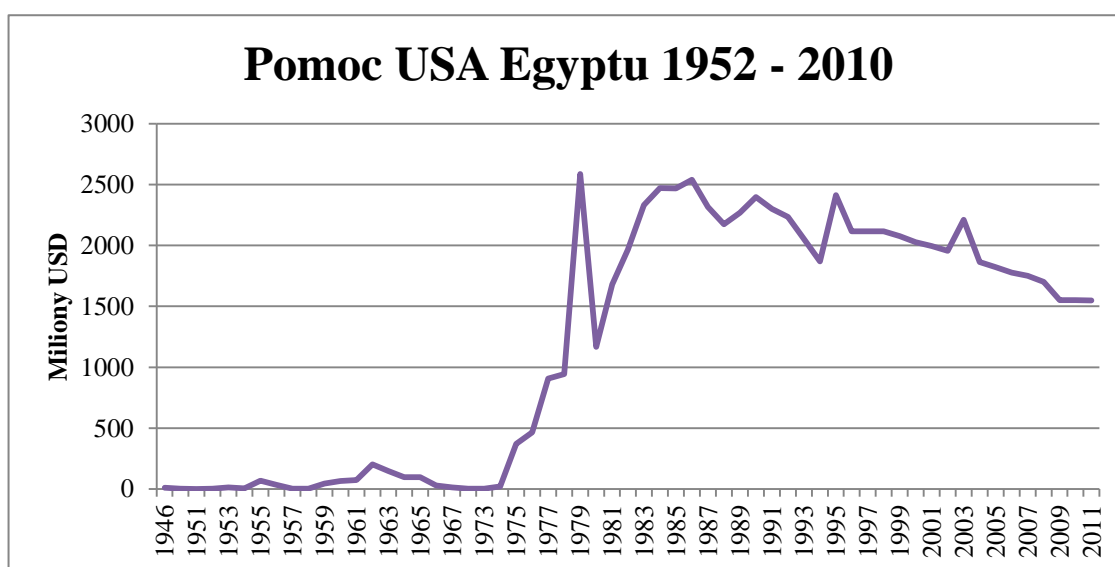
Sadát se rozhodl pro mír s Izraelem z několika důvodů. Mimo to, že si byl vědom, že Arabové války s Izraelem pravděpodobně nikdy nevyhrají, považoval za důležité i partnerství s USA (Dessouki, 1990). V jeho vizi byla americká finanční pomoc potřebná pro oživení egyptské ekonomiky a blízké egyptsko-americké vztahy viděl jako možnost vylepšení lídrovské pozice Káhiry v arabském světě. Scénář vyžadoval ochotu USA vyvíjet tlak na Izrael, aby se dosáhlo urovnání v palestinské otázce, které by bylo uspokojivé i pro ostatní arabské státy (Beinin, 1985). Zatímco americká finanční pomoc skutečně pomohla egyptské ekonomice ve zmírnění negativních dopadů ostrakizace Egypta v arabském světě, uspokojivé vyřešení palestinské otázky zůstává problémem do budoucna.

USA v sedmdesátých letech podporovaly Egypt finanční pomocí, neboť usilovaly o mír na Blízkém východě a věřily, že Egypt hraje v hledání míru zásadní pozitivní roli. Mír vyžadoval plnou podporu egyptských obyvatel, která záležela z velké části na tom, co mohla ekonomika jednotlivým občanům přinést (Brown, 1981).

V současnosti obě země hledají ve vzájemném vztahu nepatrně odlišné cíle. Ze strany USA se jedná hlavně o politický a vojensko-bezpečnostní rozměr vlastní spolupráce.

Úspěch amerických aktivit v regionu je spjat s podporou klíčových arabských států včetně Egypta. Egypt naopak sleduje více ekonomickou rovinu vztahů s USA, která souvisí s přísunem ekonomické a vojenské pomoci. Tyto rysy vzájemných vztahů lze doložit na ilustrativním příkladu první války v Zálivu (1990–1991). Egyptské ozbrojené síly se po boku USA zapojily do vojenské operace, nicméně nehrály klíčovou roli ve vojenském slova smyslu. Jejich hlavní úkol spočíval v poskytnutí legitimizace americké vojenské přítomnosti na arabské půdě. Egypt výměnou za explicitní vyjádření podpory vojenského tažení vedeného USA získal odpuštění významné části státního dluhu (Ježová a Burgrová, 2011: 83).

Politika vůči Egyptu byla částečně pozměněna po teroristických útocích v USA 11. září 2001. Spojené státy se domnívaly, že represivní blízkovýchodní režimy napomáhají vzniku teroristických organizací, proto pomoc Egyptu začaly podmiňovat demokratizačními procesy. Ale navzdory jistým neshodám (válka v Iráku 2003) zůstali USA a Egypt nadále klíčovými spojenci (Sharp, 2015).

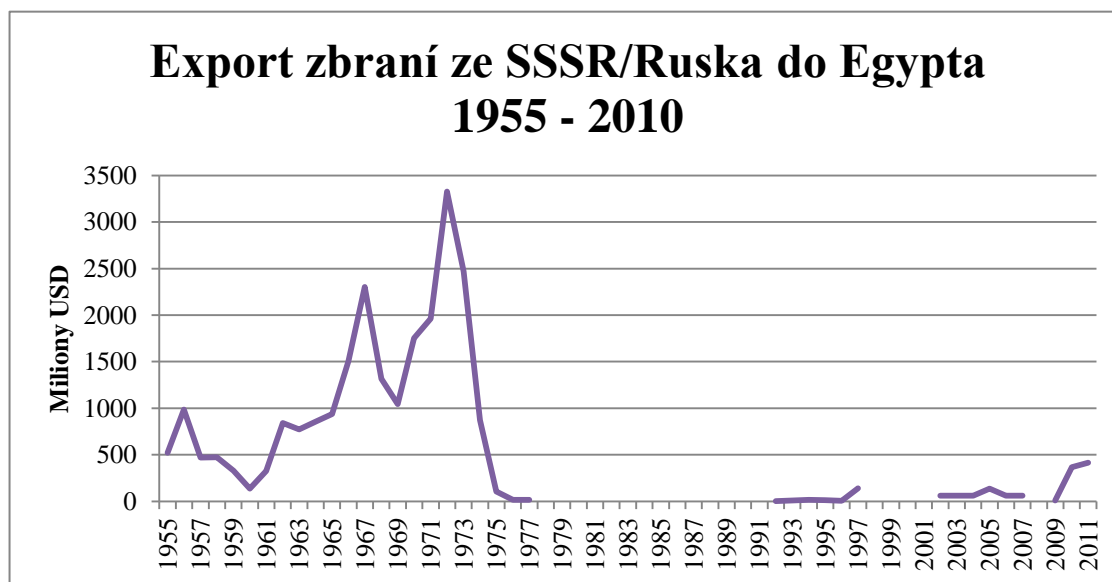

Obrázek 4: Graf vývoje poskytování americké zahraniční pomoci Egyptu v letech 1952–2010, vlastní návrh dle Sharp, 2015

Z grafu vývoje poskytování americké zahraniční pomoci Egyptu (Obrázek 4) lze vypožorovat i vývoj vzájemných vztahů mezi oběma zeměmi. V období vlády

prezidenta Násira byla vzájemná interakce mezi oběma zeměmi nízká nebo žádná. Od počátků vyjednávání míru mezi Egyptem a Izraelem v sedmdesátých letech je zjevné, že se vztahy výrazně zlepšily a na velmi dobré úrovni zůstaly až do konce Mubarakovy vlády.

Naproti tomu vztahy se Sovětským svazem (Obrázek 5), které jsou ilustrovány pomocí grafu zobrazujícího export zbraní ze Sovětského svazu (od roku 1991 Ruska), procházely odlišným vývojem. Nejintenzivnější export lze zaznamenat od roku 1955, kdy Násir se SSSR uzavřel první smlouvu o nákupu zbraní, do sedmdesátých let, kdy se Egypt začal orientovat na Spojené státy. Z kontextu studené války vyplývá, že spolupráce se Sovětským svazem tím poklesla. Data od roku 1977 do roku 1992 jsou podle SIPRI institutu¹³ nedostupná, takže lze předpokládat, že buď žádný obchod se zbraněmi neprobíhal, nebo jsou údaje nezjistitelné. Podobně vývoj pokračuje od roku 1992, kdy v některých letech data opět chybí, ale z údajů, které má SIPRI institut k dispozici, lze odvodit, že spolupráce mezi Egyptem a Ruskem zdaleka nedosahovala takové intenzity, jako spolupráce Egypta a Spojených států.

Obrázek 5: Graf vývoje exportu zbraní ze SSSR (od 1991 Ruska) do Egypta v letech 1955–2010, vlastní návrh dle SIPRI, 2015

¹³ Stockholm International Peace Research Institut, the independent resource on global security: Stockholmský mezinárodní institut výzkumu míru, nezávislý zdroj globální bezpečnosti

4.5 Přístup Egypta a Izraele ke Smlouvě o nešíření jaderných zbraní

Od počátku šedesátých let se otázkou nukleárních zbraní zabývali Izrael i arabské státy. Předpokládalo se, že Izrael vyvíjí své vlastní jaderné zbraně, což arabské státy nutilo k reakci. Obě strany k pokusům o vývoj nukleárních zbraní vedly opodstatněné důvody. Ze strany Izraele šlo hlavně o bezpečnostní důvody a Egypt si od jaderného programu sliboval dosažení vojenské rovnosti a potenciálního politického vlivu (Shikaki, 1985).

4.5.1 Smlouva o nešíření jaderných zbraní (NPT)

NPT (Non-Proliferation Treaty) je mezinárodní smlouva, jejímž cílem je omezování šíření jaderných zbraní. Byla podepsána v roce 1968 tehdejšími třemi jadernými mocnostmi – Spojenými státy, Ruskem, Velkou Británií; Francie a Čína smlouvu podepsaly v roce 1992. V roce 1995 byla smlouva rozšířena na dobu neurčitou a do současnosti ji podepsalo už 189 zemí. Mezi státy, které smlouvu nepodepsaly, ale neoficiálně je známo, že jaderné zbraně vlastní, patří Indie, Pákistán a Izrael (Pitschmann, 2005). V roce 2003 od smlouvy také odstoupila KLDR (Netolická a kol., 2010).

Smlouva je stavěna na 3 pilířích, které se týkají mírového využití jaderné energie, nešíření jaderných zbraní a vážného závazku smluvních stran, zejména jaderných mocností, ve vztahu k jadernému a všeobecnému odzbrojení (Tůma, 2011).

Garanci za dodržování NPT podle posledního článku smlouvy převzala Mezinárodní agentura pro atomovou energii (IAEA), která napomáhá prostřednictvím mezinárodní spolupráce mírovému využívání jaderných technologií (Pitschmann, 2005, Tůma, 2011).

Smlouva má velký význam pro vytváření bezjaderných zón, které zvyšují regionální a globální bezpečnost (Tůma, 2011). Bezjaderné zóny (NWFZ – Nuclear Weapon Free Zones) na rozdíl od NPT řeší otázku proliferaace jaderných zbraní na regionální úrovni.

NWFZ představují území kompletně bez jaderných zbraní. Jsou ustanoveny multilaterální smlouvou, v níž se státy zavazují nevyrábět, nezískávat, netestovat, nevlastnit a neovládat jaderné zbraně (Netolická a kol., 2010). V současnosti na světě již existuje několik bezjaderných zón (viz Příloha 3).

4.5.2 Izrael

Počátek izraelského jaderného programu je datován do období padesátých let. Potřeba Izraele vyvíjet jaderné zbraně vznikla pravděpodobně z důvodů vojenské asymetrie mezi ním a jeho arabskými sousedy. Vývoj jaderných zbraní představoval prostředek k zajištění národní bezpečnosti a přežití Izraele, a později také k uhájení pozic na okupovaných územích (Pitschmann, 2005, Beehner, 2006).

Izraelské atomové centrum Dimona, středisko izraelského jaderného programu, vzniklo krátce po Suezské krizi. Jeho rozvoj byl umožněn díky spolupráci s Francií, která Izraeli poskytla jaderné know-how a technologie potřebné pro výrobu atomové zbraně. Francie později od spolupráce odstoupila, ale pro Izrael byla dosavadní spolupráce dostatečná k dokončení projektu. Spojené státy se na izraelský jaderný program dívaly s nelibostí, ale Izrael v roce 1960 prohlásil, že zamýšlí jaderný program využívat pouze pro mírové účely. Od této doby se však Izrael ke svému jadernému programu už nikdy nevyjádřil a držel se strategie takzvané jaderné neprůhlednosti (Pitschmann, 2005, Vicherek a Rozsypal, 2010).

Strategie jaderné neprůhlednosti znamená, že Izrael vlastnictví jaderných zbraní ani nepopírá, ani je nevyvrací (Vlček, 2009). Výhody strategie spočívají v bezpečnostní kompenzaci lidských a ekonomických zdrojů nepřátel v regionu a zároveň není Izrael v rozporu s politikou důležitého spojence Spojených států, které se řadí mezi nejvýznamnější zastánce omezení světové nuklearizace (Shikaki, 1985, Vicherek a Rozsypal, 2010).

Je tedy zřejmé, proč Izrael odmítl podepsat Smlouvu o nešíření jaderných zbraní nebo zpřístupnit středisko Dimona Mezinárodní agentuře pro atomovou energii. I přesto se ale Izrael zavázal nepředstavit jaderné zbraně na Blízkém východě jako první

(Pitschmann, 2005, Shikaki, 1985). Tvrzení je ovšem zahaleno záměrnými nejasnostmi. Izrael připouští vyzkoušení jaderné varianty za určitých okolností, jako například selhání Spojených států v zásobování židovského státu běžnými pokročilými zbraněmi, anebo úspěch Arabů ve vybudování nadřazené vojenské techniky (Shikaki, 1985).

V rámci strategie jaderné neprůhlednosti bylo jedním z cílů Izraele také udržení regionálního monopolu na schopnost produkovat jaderné zbraně. V tomto směru tak docela neuspěl, jelikož v současnosti jadernými zbraněmi v regionu disponuje i Írán (Shikaki, 1985, Netolická a kol., 2010).

Není jasné, zda bude Izrael vůbec kdy ochoten vzdát se jaderného programu. Podmínkou by musela být existence komplexního míru s jeho arabskými sousedy včetně Palestinců, a jeho arabští sousedé včetně Egypta, Sýrie a Saudské Arábie by se musely vzdát programů chemických a biologických zbraní (Beehner, 2006).

4.5.3 Egypt

Egypt začal prokazovat vážný zájem o izraelské nukleární schopnosti už v roce 1960. Egyptské vedení mělo podezření, že se Izrael snaží získat atomovou bombu z jaderného materiálu z reaktoru Dimona. Strategie jaderné neprůhlednosti ale zapříčinila, že se jednalo pouze o dohady a Egypt zůstal v nejistotě (NTI, 2014).

Prezident Násir zpočátku Izraeli vyhrožoval preventivními útoky a vlastním vývojem jaderných zbraní, ale jeho výhrůžky nikdy nebyly naplněny. Absence pokročilé technické infrastruktury a nedostatek vyškolené lidské síly vedla k selhání programu jaderných zbraní. Egyptu v otázce jaderných zbraní nevyhověla ani Čína, na kterou se obrátil v roce 1967. Hrozbou pro Izrael tak zůstávaly pouze egyptské chemické zbraně (Shikaki, 1985). Od šedesátých let existovaly zprávy, že má Egypt zásoby chemických a biologických látek, které mohou být doručeny pomocí letadel nebo raket (Pitschmann, 2005).

Po Šestidenní válce se veškeré egyptské hrozby ukázaly neuskutečnitelnými, a proto režim začal s podporou nešíření jaderných zbraní¹⁴. Arabům se tak naskytla nová a levnější alternativa: zavázat Izrael právem k nejadernému statusu prostřednictvím založení bezjaderné zóny na Blízkém východě. Egyptské ministerstvo zahraničí několikrát apelovalo na Izrael, aby souhlasil s přijetím NPT, aby zpřístupnil reaktor Dimona mezinárodním kontrolám a aby přijal egyptský návrh na vytvoření bezjaderné zóny v regionu. Před Sadatovou návštěvou Jeruzaléma v roce 1977 egyptský ministr zahraničí dokonce prohlásil, že jednou z egyptských podmínek pro mír bude izraelský závazek k nevyrábění jaderných zbraní a podepsání NPT. Později Egypt požadoval, aby se Izrael zavázal k denuklearizaci v Dohodách z Camp Davidu a v navržené mírové smlouvě. Egyptské vedení však tušilo, že pravděpodobně neuspěje v přesvědčení Izraele o výhodách jaderného odzbrojení, dokud Egypt nebude disponovat vlastními jadernými schopnostmi (Shikaki, 1985).

4.5.4 Koncept NWFZ na Blízkém východě?

První návrh na vytvoření NWFZ pochází z roku 1974 ze strany Egypta a Íránu (Arms Control Association, 2013). Pro Izrael bylo v té době nemyslitelné, aby se vzdal jaderného programu. Navíc se jednalo jen o jaderných zbraních, kdežto o biologických a chemických zbraních návrh nemluvil. Další návrh přichází z iniciativy egyptského prezidenta Mubaraka v roce 1990. Cílem bylo vytvoření zóny bez zbraní hromadného ničení (WMDFZ¹⁵) s vyloučením všech zbraní hromadného ničení, včetně chemických a biologických zbraní (Foradori a Malin, 2013).

Na hodnotící konferenci IAEA z roku 1995 bylo navrženo „*vytvoření efektivně prokazatelné zóny bez zbraní hromadného ničení, včetně nukleárních, biologických a chemických zbraní a jejich nosičů*“ (Arms Control Association 2015). Návrh získal mezinárodní podporu, ale pokrok byl doposud prakticky nulový kvůli výrazným neshodám mezi státy v regionu ohledně podmínek a postupu vedoucím k založení zóny (Arms Control Association, 2015). Egypt vytvoření WMDFZ považuje za první

¹⁴ Egypt smlouvu NPT podepsal v roce 1968

¹⁵ Zkratka Weapons of Mass Destruction Free Zone

prioritu, od které se může dále odvíjet utváření míru. Izrael naopak požaduje komplexní arabsko-izraelský mír jako nutnou podmínku pro vytvoření zóny (Jacobs, 2011).

Projednání dalšího postupu mělo proběhnout podle hodnotící konference z roku 2010 na svolané regionální konferenci v roce 2012 za podpory sponzorských států USA, Velké Británie a Ruska, ale konference byla odvolána na dobu neurčitou (Gilcrest, 2013).

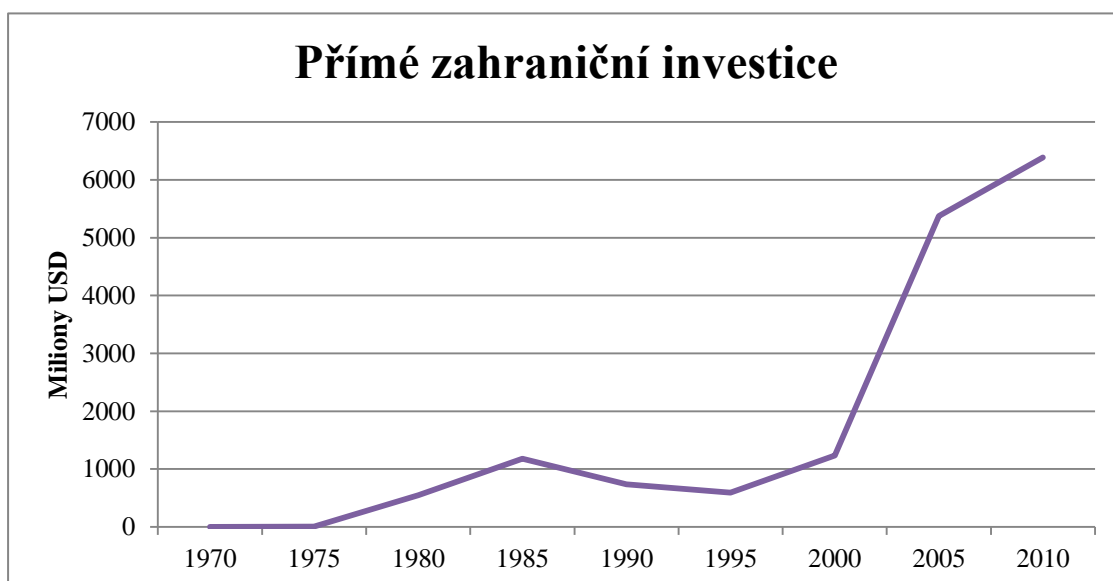
Podle studie IAEA z roku 1989 by měl koncept zahrnovat území sahající na západě od Libye k Íránu na východě a od Sýrie na severu k Jemenu na jihu. Následná studie OSN dále rozšířila koncept zahrnutím všech zemí Ligy arabských států plus Íránu a Izraele (Arms Control Association, 2015).

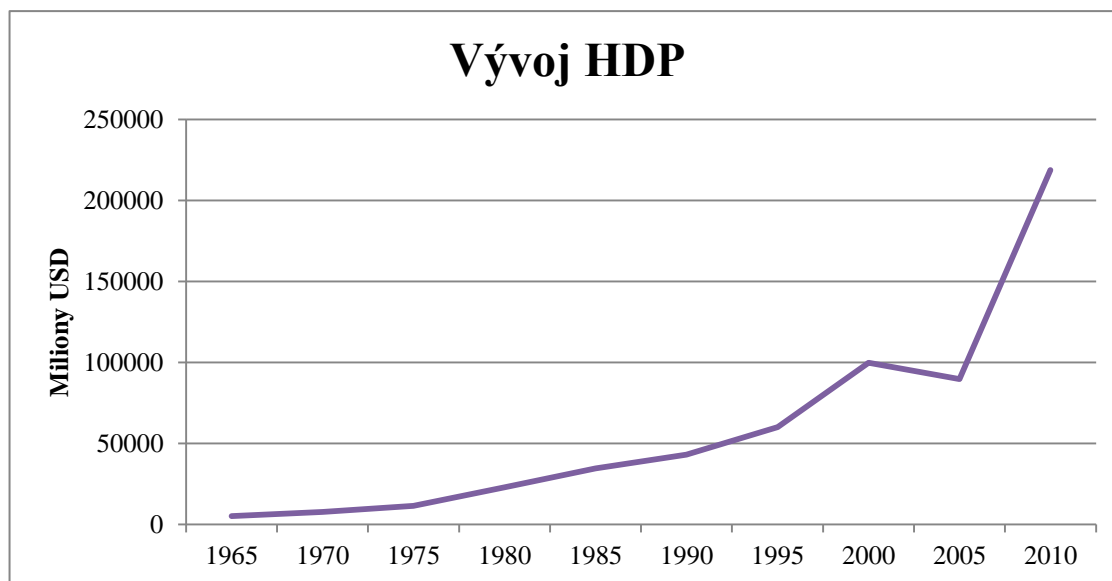
Obrázek 6: Návrh bezjaderné zóny na Blízkém východě dle studie IAEA (core countries) a návrh dle studie OSN (core+peripheral countries), zdroj: Carolina Center for the Study of the Middle East and Muslim Civilizations, 2015

4.6 Ekonomický vývoj a spolupráce

Vstřícný postoj vůči Západu se neprojevil pouze v zahraniční politice, ale také v hospodářské oblasti. Prezident Sadát nastoupil do úřadu v době, kdy byla egyptská ekonomika vyčerpána válkou. Rozhodl se pro implementaci liberalizace v ekonomice, známé jako politika otevřených dveří (*infitáh*). Pochopil, že státem řízená ekonomika uplatňovaná za Násira není efektivní a stagnaci egyptské ekonomiky chtěl vyřešit především pomocí zahraničních investic a půjček. Zahraniční investice byly podpořeny různými zvýhodněními a úpravami zákonů, ale efekt nebyl příliš velký. I když se investice zvýšily (Obrázek 7), většina nových investic pocházela od egyptského soukromého kapitálu. Zahraniční investory nelákalo nestabilní prostředí a nejisté vyhlídky (Gombár, 2009). Celkově ale ekonomika zaznamenala hospodářský rozkvět, a HDP se vyvíjel rostoucím směrem (Obrázek 8).

Obrázek 7: Graf vývoje přímých zahraničních investic do Egypta v letech 1970–2010, vlastní návrh dle UNCTADstat, 2015

Obrázek 8: Graf vývoje HDP Egypta v letech 1965–2010, vlastní návrh dle UNdata, 2015 (a)

S nástupem prezidenta Mubaraka se Egypt ocitl v zahraniční zadluženosti (Obrázek 9). Mubarak se nejprve snažil řešit zadluženost dohodami s Mezinárodním měnovým fondem a Světovou bankou, Egypt ale nebyl schopen plnit podmínky, které byly stanoveny pro poskytnutí úvěrů. Situace se zlepšila až díky válce v Zálivu v letech 1990–1991. Egypt se zařadil po boku Spojených států v boji proti Iráku, za což mu bylo odpuštěno 21 miliard dolarů dluhů. Dále se Mubarak od roku 1991 soustředil ve spolupráci s Mezinárodním měnovým fondem na hospodářskou reformu, díky které se makroekonomické výsledky Egypta vyvíjely příznivě, až na výjimky jako například krize v roce 2008 (Gombár, 2009).

Obrázek 9: Graf vývoje zadluženosti Egypta v letech 1970–2010, vlastní návrh dle QUANDL, 2014

Spolupráce s Izraelem

Mírová smlouva s Izraelem stanovila, že Izrael bude od Egypta nakupovat ropu, čímž měl mezi oběma zeměmi započít rozvoj ekonomických vztahů. Z Izraele se do Egypta vyvážely zejména chemické produkty, hnojiva a ropné produkty. Oba státy začaly spolupracovat také v zemědělské oblasti, ale v devadesátých letech byl Izrael obviňován, že jeho produkty poškozují egyptské zemědělství. Jak se ekonomické vztahy vyvíjely, egyptská ekonomika na tom byla čím dál hůře a Egypt byl stále více závislý na pomoci USA (Middle East Monitor, 2011).

Po podepsání mírové smlouvy Izrael a Egypt podepsali také normalizační dohody, které se měly dotknout politické, ekonomické a kulturní oblasti (Jewish Virtual Library, 2003). Izrael věřil, že nejlepší garancí míru bude rozvoj husté sítě ekonomických a kulturních vztahů, a že Egypt rozpozná výhody, které mu z toho můžou plynout. Ekonomické a kulturní vztahy s Egyptem by značily, že je Izrael přijímaným celkem Blízkého východu (Beinin, 1985). Izrael také doufal, že by se Egypt mohl stát tranzitním bodem pro nepřímý obchod s arabskými a muslimskými zeměmi, které neměly s Izraelem diplomatické styky. Egyptská politika však byla namířená na

zredukování obchodu s Izraelem na minimum, i když by to bylo pro Egypt ekonomicky výhodné (Dowek, 2001). Plány na normalizaci tak nebyly plně realizovány a úroveň obchodu mezi oběma zeměmi zůstala nízká (Jewish Virtual Library, 2003). Později byl vzájemný obchod ovlivňován politickým vývojem regionu. Z grafu vývoje exportu (Obrázek 10) lze tak třeba vypočítat pokles exportu v důsledku započetí druhé intifády¹⁶ po roce 2000 a naopak vzrůst exportu po podepsání obchodních dohod mezi oběma zeměmi v roce 2004. V rámci těchto dohod byly vytvořeny takzvané Kvalifikační průmyslové zóny¹⁷, podle kterých produkt, jenž byl vytvořen v egyptských továrnách s nejméně 10,5% podílem izraelských vstupů, měl být při vstupu na americký trh osvobozen od daní. Dohoda vedla k nárůstu izraelského exportu do Egypta. Dále v roce 2008 Izrael začal od Egypta odkupovat podzemní plyn, což vedlo v dalším roce ke zvýšení importu z Egypta a izraelský export do Egypta tak byl poprvé překonán (Peskin a Rubinstein, 2014).

Obrázek 10: Graf vývoje exportu mezi oběma zeměmi v letech 1996–2010, vlastní návrh dle UN Comtrade Database, 2015

¹⁶ Arabský výraz pro povstání, značí ozbrojené násilí mezi Palestinci a Izraelem

¹⁷ Qualifying Industrial Zones (QIZ)

4.7 Demografický vývoj a jeho vliv na bezpečnost

Demografická analýza je v tomto textu vypracována ke znázornění schopnosti obou zemí vstoupit do válečného konfliktu z hlediska počtu lidských zdrojů.

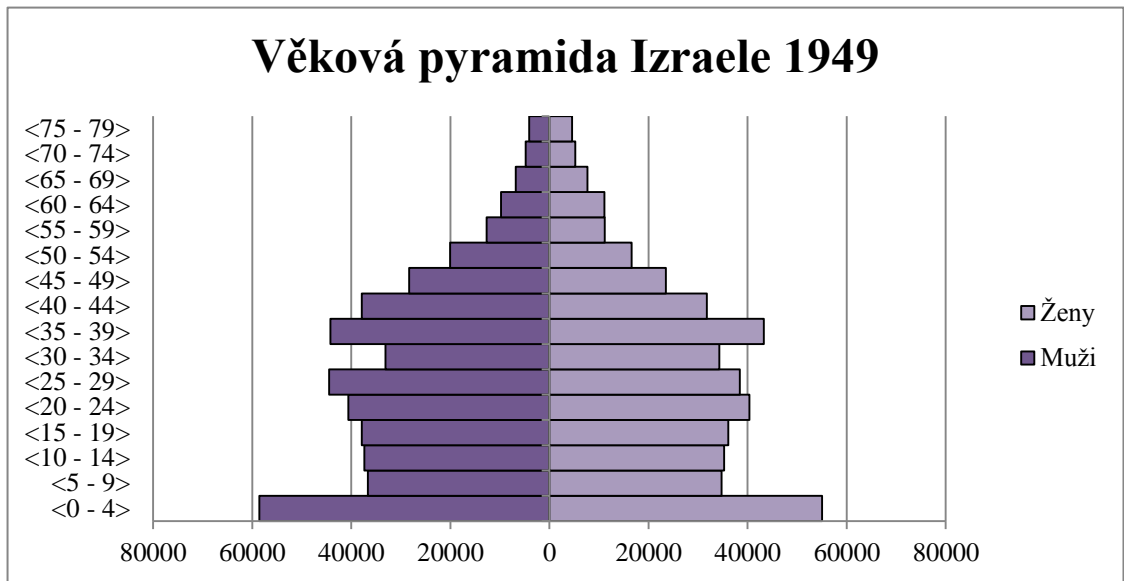
Tabulka 1: Vývoj populací Egypta a Izraele v letech 1950-2013, vlastní návrh dle UNdata, 2015 (b) (c)

	1950	1960	1970	1980	1990	2000	2013
Egypt	20 461 000	25 984 101	33 053 000	40 578 000	51 911 000	63 974 724	84 628 982
Izrael	1 258 000	2 117 000	2 974 000	3 921 700	4 660 200	6 289 200	8 059 372

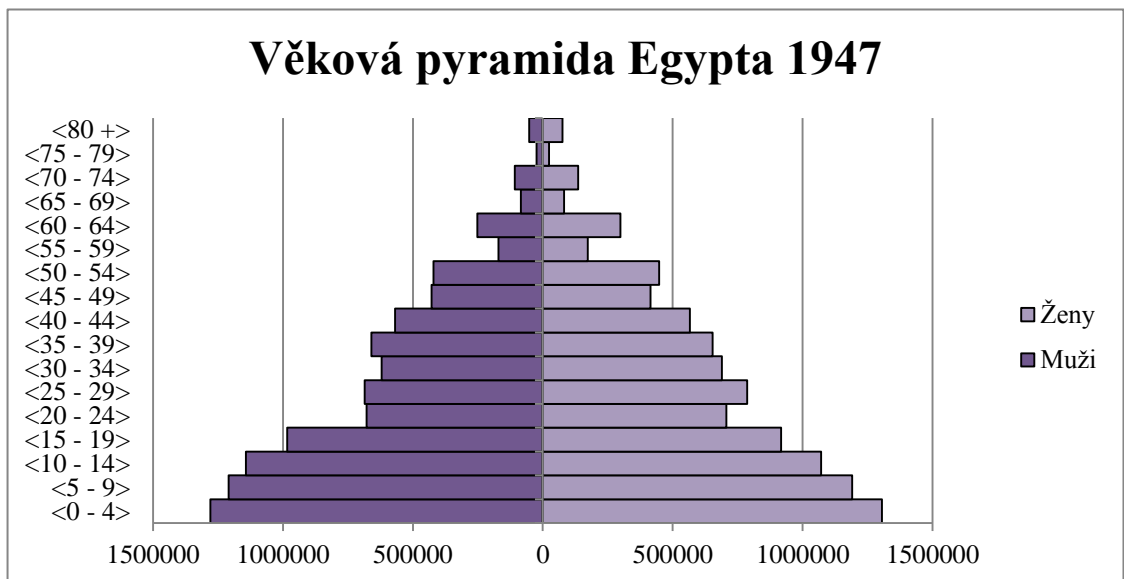
V Tabulce 1 je vyobrazen vývoj populací obou států od roku 1950 do roku 2013 v desetiletých intervalech. Populace Egypta i Izraele se od padesátých let vyvíjely rostoucím trendem. Izrael měl v roce 2013 8 059 372 obyvatel, oproti roku 1950, kdy měl pouhých 1 258 000 obyvatel. Obdobně populace Egypta vzrostla z původních 20 461 000 obyvatel v roce 1950 na 84 628 982 obyvatel v roce 2013.

Změnila se i věková struktura obou států. Z věkové pyramidy Izraele z roku 1949 (Obrázek 11) lze vyzorovat, že největší počet obyvatel spadal do věku 0–4 let. Následují věkové kategorie 25–29 let a 35–39 let. Vzhledem k tomu, že jsou celkem dobře početně zastoupené i další boje schopné věkové kategorie, je možné říci, že byl Izrael schopen poskytnout dostatek vhodné lidské síly k boji.

Složení populace Egypta v roce 1947 vypadá odlišně. Věková pyramida (Obrázek 12) ukazuje, že nejvíce obyvatel bylo ve věku 0–4 let, 5–9 let a 10–14 let. Věková struktura egyptské populace skutečně připomínala tvar pyramidy, kdy početně dominují nejmladší věkové kategorie. Egyptská populace byla progresivní, to znamená, že převažovala dětská populace. Lze tedy odvodit, že Egypt nedisponoval vhodnými lidskými zdroji, které by mohl využít v ozbrojeném konfliktu.

Obrázek 11: Věková pyramida Izraele z roku 1949, vlastní návrh dle Demographic Yearbook UN, 1951

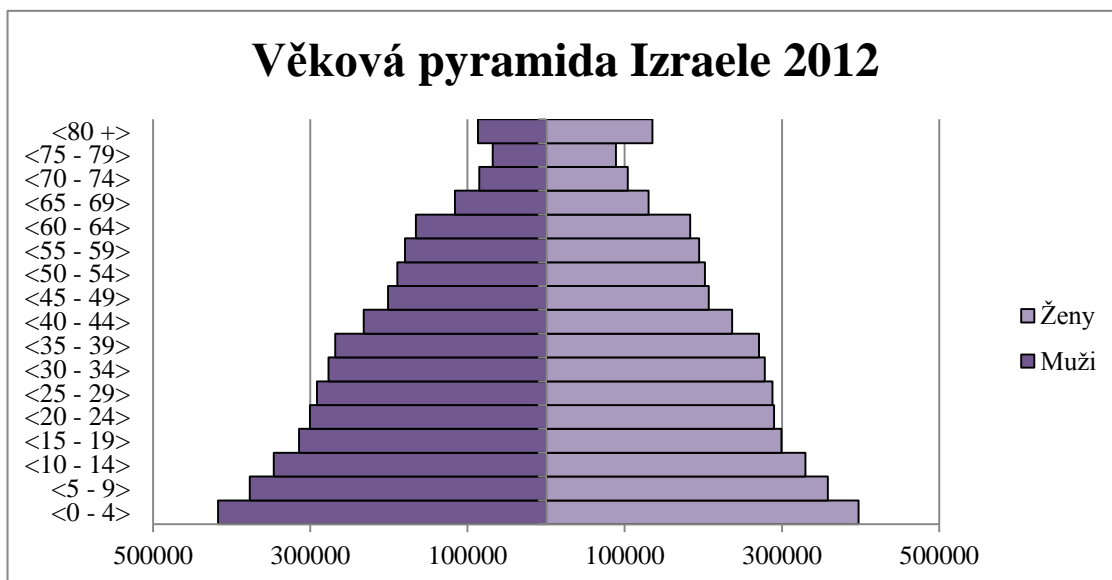

Obrázek 12: Věková pyramida Egypta z roku 1947, vlastní návrh dle Demographic Yearbook UN, 1955

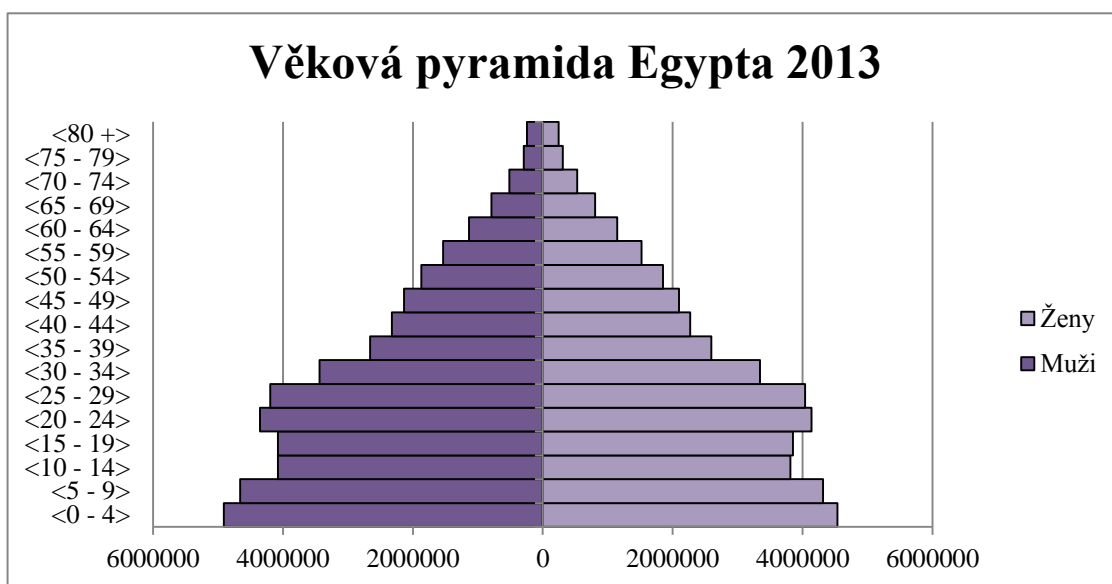
V současnosti lze na věkových pyramidách obou států pozorovat změny. Ve složení populace Izraele v roce 2012 je stále nejpočetnější věková kategorie 0–4 let, ale na rozdíl od roku 1949 následují věkové kategorie 5–9 let a 10–14 let. Podobně dobře zastoupené jsou však i věkové kategorie schopné vstoupit do ozbrojených sil. Dá se tedy odvodit, že Izrael má z hlediska lidských zdrojů schopnost účastnit se války.

Na věkové pyramidě Egypta z roku 2013 jde vidět, že se Egypt pořád nachází ve stavu progresivní populace. Nejvíce zastoupené věkové kategorie (0–4 let a 5–9 let) se nezměnily, ale v počtu obyvatel je dostihují i kategorie 20–24 let a 25–29 let. V Egyptě tedy nepřestala převažovat nejmladší část populace, ale pomalu je početně dorovnáována věkovými kategoriemi, jejichž příslušníci mohou vstoupit do ozbrojených sil.

Z analýzy vyplývá, že jsou obě země schopné poskytnout dostatek boje schopné lidské síly a válku si tak v případě nutnosti mohou dovolit. Jedinou nevýhodou je pro Izrael početně menší populace oproti Egyptu (asi desetkrát menší), ale částečně ji vyvažuje fakt, že v Izraeli platí povinná vojenská služba i pro ženy.

Obrázek 13: Věková pyramida Izraele z roku 2012, vlastní návrh Demographic Yearbook UN, 2014

Obrázek 14: Věková pyramida Egypta z roku 2013, vlastní návrh dle Demographic Yearbook UN, 2014

5 Návrhová část

V současnosti je největší společnou hrozbou na Blízkém východě extremistická organizace Islámský stát. Rozkládá se na území dvou států – Iráku a Sýrie. Ale jejím konečným cílem není pouze území, které už ovládá, v nejširším pojetí chce obsadit i území celého Blízkého a Středního východu, severní Afriky a části jižní Evropy. Řídí se přísným prosazováním islámu a má v úmyslu vládnout nad všemi muslimy obývanými územími. K prosazování cílů využívá radikální metody a sází na teatrálnost. Zdá se, že Islámský stát nemá problém se zajištěním podpory. Extremistická organizace verbuje stále další mladé bojovníky z celého světa. Bezpečnost a další vývoj v regionu tak zůstává výzvou nejen pro arabské státy, ale i celý svět.

Pokud by se Islámský stát dále rozrůstal, znamenalo by to pravděpodobně další vleklý válečný konflikt a v případě úspěchu teroristické organizace i možnou změnu rozložení rovnováhy a sil na Blízkém východě. Patrně by to ovlivnilo a možná i ohrozilo zbytek světa. Kdyby se arabskému světu podařilo vypořádat se s touto hrozbou bez dalšího rozšiřování vlivu Islámského státu a získat zpět území, které je nyní ovládáno Islámským státem, oblast by se stabilizovala alespoň na úroveň před vznikem a rozšířením radikální organizace. Společná hrozba by pominula a arabské státy by se mohly opět zaměřit na své národní zájmy a nevyřešené konflikty v regionu.

Dle mého by v momentální situaci arabské státy měly zapomenout na své rozdílné zájmy, a co nejdříve by se měly pragmaticky spojit v zájmu obnovení a zachování bezpečnosti a stability regionu a vytvořit společnou frontu proti ohrožujícímu vlivu Islámského státu. Netýká se to ovšem pouze arabských států, Izrael je geografickou polohou a rozdílným náboženstvím do budoucna Islámským státem také ohrožen. Zde se nabízí možnost kooperace mezi dříve nepřátelskými státy. Izrael se silnou a vyspělou armádou by mohl pro arabské státy představovat cenného spojence v boji proti Islámskému státu, ostatně stabilita regionu je i v jeho zájmu. Arabské státy a Izrael by tedy měli prozatím odsunout dosavadní spory a soustředit se na potlačení společné hrozby. Zapojit se do řešení problému můžou i ostatní státy světa (některé tak už učinily), ale pouze podpůrně, vedení by mělo zůstat v rukou států Blízkého východu.

Možnost kooperace přímo mezi Egyptem a Izraelem se nabízí při potlačování radikálních islamistů na Sinajském poloostrově a v pásmu Gazy, kteří podporují Islámský stát. Obě země v této otázce už spolupracují. Dle mého by měly sousedící země bezpečnostní spolupráci ještě více rozšířit a vytvořit silné partnerství pro likvidaci vlivu radikálních islamistů nejen uvnitř hranic obou zemí. Po vzoru Egypta by s Izraelem mohly začít koordinovat aktivity v oblasti bezpečnosti i ostatní arabské země a Egypt a Izrael by měli v rámci možností naléhat na ostatní země v regionu, aby sjednotily postup a řešily hrozbu společně.

V případě Islámského státu nevidím jinou možnost než vojenské řešení. Diplomacie nebo jiné vyjednávání nepřichází v úvahu. Teroristickou organizaci je potřeba vojensky napadnout a likvidovat její zásoby zbraní a jiné vojenské techniky, aby neměla prostředky k dalšímu rozšiřování vlivu. Jakákoliv spolupráce či podpora Islámskému státu by měla být zakázána a přísně trestána, včetně obchodu se zbraněmi a osobní účasti.

Další hrozbou na Blízkém východě by mohl být demografický vývoj států. V textu byly analyzovány pouze státy Egypt a Izrael, ale nárůst mladé populace lze spatřovat v celém regionu. Jak bylo řečeno v teoretické části, nárůst populace mladých může ovlivňovat politické násilí. Mladí lidé jsou nezaměstnaní a nespokojení a jsou náchylní k rekrutování do povstaleckých či teroristických skupin. Pokud jednotlivé vlády nepřijmou příslušná opatření a nepodaří se jim s výzvou se vypořádat, násilí v regionu se může zvýšit a státy mohou být destabilizovány. V případě, že se vláda uzpůsobí novému demografickému vývoji a bude chtít ovlivnit budoucí vývoj, mladá demografická struktura se pro ně může naopak stát výhodou. Je třeba poskytnout mladým lidem především možnost vzdělání a následného pracovního uplatnění a v budoucnu pak může stát těžit z dostatku pracovní síly a zvyšovat ekonomickou produktivitu země. Vývoj by se měl ubírat s klesající plodností tímto směrem tak či tak, ale stát má možnost jej usměrnit a případně urychlit a udržet si tak větší kontrolu nad bezpečností a stabilitou.

6 Závěr

Egyptská zahraniční politika prošla v druhé polovině 20. století výraznou změnou. V roce 1952 se z Británií okupovaného a ovládaného království stala samostatná republika, v jejímž čele stanuli vojenští důstojníci. Egypt tak měl poprvé šanci vytvářet svou vlastní zahraniční politiku a určovat směr, kterým se bude nový stát vyvíjet.

První egyptský prezident Gamál Násir vedl Egypt v zahraniční politice cestou neutrality, kterou považoval za nezbytnou k udržení nezávislosti Egyptské republiky. Snažil se, aby Egypt zůstal v době studené války mimo sféry vlivu obou supervelmocí. Je otázkou, do jaké míry se mu to podařilo. Za nejnebezpečnější považoval vliv USA a ostatních západních mocností, protože jej viděl jen jako další rozšiřování západní hegemonie, která by Egyptu upřela jeho nezávislost. Okolnosti jej ale nakonec donutily přiklonit se alespoň zčásti k bloku východnímu. V otázce Izraele a arabsko-izraelského konfliktu zpočátku zaujal neagresivní postoj. Později se ale s židovským státem dostal do konfliktu, Egypt se stal lídrem arabského světa a obhájcem práv palestinských Arabů a s Izraelem svedl několik válečných konfliktů. Lze tedy říci, že Násirova zahraniční politika byla spíše protizápadní než neutrální a výrazně arabsky a protiizraelsky orientovaná.

Prezident Sadát změnil kurz egyptské zahraniční politiky. Diplomatickou cestou usiloval o mír s Izraelem, který vnímal jako nutný k zajištění bezpečnosti Egypta. Odměnou za podepsání mírové smlouvy s Izraelem, kterou předpokládal, mu byla finanční pomoc ze strany USA. Sadát se vzdal myšlenky arabského nacionalismu a přeorientoval Egypt ze sovětské sféry vlivu do americké. Jeho uvažování v utváření zahraniční politiky však bylo čistě pragmatické, pokud by nebyla narušena územní integrita Egypta a egyptská ekonomika nepotřebovala záchranu, pravděpodobně by k míru s Izraelem nedošlo. Egyptsko-izraelská mírová smlouva měla výrazný vliv na arabsko-izraelský konflikt. Izrael se poprvé dočkal uznání své existence od jiného arabského státu a smlouva položila základy pro počátek mírového procesu mezi Araby a Izraelem. Sadátova politika tak byla oproti Násirově politice prozápadní až proamerická a pragmaticky proizraelská.

Prezident Mubarak pokračoval s jistými rozdíly v politice svého předchůdce. Byl v pozici, kdy si potřeboval udržet dobré vztahy s USA a zároveň obnovit vztahy v rámci arabského světa. Kromě toho se rozhodl mírně vymanit Egypt z amerického vlivu a navázal kontakty i s jinými důležitými státy, včetně Sovětského svazu. Nic to nezměnilo na tom, že Egypt po celé období Mubarakovy vlády zůstal jedním z nejdůležitějších spojenců Spojených států na Blízkém východě. Ve vztahu k Izraeli se prezident Mubarak držel zásady studeného míru, přesto mezi oběma státy existovala určitá úroveň spolupráce a země zažívaly neklidnější období v historii jejich vztahů. Mubarakova role se promítala i do mírového procesu a do snahy o vytvoření bezjaderné zóny či zóny bez zbraní hromadného ničení na Blízkém východě. V současnosti se uvažuje o vytvoření zóny bez zbraní hromadného ničení v regionu, ale postup je pomalý kvůli neshodám mezi státy.

V práci byl analyzován také demografický vývoj obou států v kontextu bezpečnosti. Analýza z let 1947 a 1949 ukázala, že Izrael měl vhodnější lidské zdroje, které mohl využít ve válečném konfliktu, než Egypt, v jehož populaci převažovaly nejmladší věkové kategorie. V současnosti jsou věkové pyramidy obou států progresivního typu, ovšem kromě nejmladších věkových kategorií jsou slušně zastoupeny i kategorie schopné vstoupit do ozbrojených sil. V případě války by tak byly pravděpodobně obě země schopné se z hlediska lidských zdrojů ubránit, anebo si vstup do války mohly dovolit. Nevýhodou je pro Izrael pouze početně menší populace, kterou zčásti vyvažuje fakt, že v Izraeli platí povinná vojenská služba i pro ženy.

Seznam použitých zkratk

IAEA	Mezinárodní agentura pro atomovou energii
NPT	Smlouva o nešíření jaderných zbraní (Non-Proliferation Treaty)
NWFZ	zóna bez nukleárních zbraní
OOP	Organizace pro osvobození Palestiny
OSN	Organizace spojených národů
SIPRI	Stockholmský mezinárodní institut pro výzkum míru (Stockholm International Peace Research Institut)
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik (Sovětský svaz)
USA	Spojené státy americké
WMDFZ	zóna bez zbraní hromadného ničení

Seznam tabulek, obrázků a příloh

Tabulky

Tabulka 1: Vývoj populací Egypta a Izraele 1950-2013	47
--	----

Obrázky

Obrázek 1: Stadia konfliktu	12
Obrázek 2: Svět podle teorie světového systému	18
Obrázek 3: Území okupovaná Izraelem po Šestidenní válce	28
Obrázek 4: Graf vývoje poskytování americké zahraniční pomoci Egyptu 1952–2010	36
Obrázek 5: Graf vývoje exportu zbraní ze SSSR/Ruska do Egypta 1955–2010	37
Obrázek 6: Návrh bezjaderné zóny na Blízkém východě dle studií IAEA a OSN	42
Obrázek 7: Graf vývoje přímých zahraničních investic do Egypta 1970–2010	43
Obrázek 8: Graf vývoje HDP Egypta 1965–2010	44
Obrázek 9: Graf vývoje zadluženosti Egypta 1970–2010	45
Obrázek 10: Graf vývoje exportu mezi oběma zeměmi 1996–2010	46
Obrázek 11: Věková pyramida Izraele 1949	48
Obrázek 12: Věková pyramida Egypta 1947	48
Obrázek 13: Věková pyramida Izraele 2012	50
Obrázek 14: Věková pyramida Egypta 2013	50

Přílohy

Příloha 1: Mapa Egypta a Izraele	64
Příloha 2: Státy patřící do Ligy arabských států	64
Příloha 3: Bezjaderné zóny ve světě	65
Příloha 4: Vývoj cen ropy	65

7 Seznam použitých zdrojů

Knížní zdroje

1. BALL, Nicole. The Challenge of Rebuilding War-Torn Societies. CROCKER, Chester A, Fen Osler HAMPSON a Pamela R AALL. *Turbulent peace: the challenges of managing international conflict*. Washington, D.C.: United States Institute of Peace Press, 2001, s. 721-722. ISBN 1929223277.
2. BLAŽEK, Tomáš. *Přehled teorií mezinárodních vztahů*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav, 2005, 160 s. Studie (Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav), sv. č. 36. ISBN 80-210-3837-3.
3. BURGROVÁ, Helena a Michaela JEŽOVÁ. *Současný Blízký východ: politický, ekonomický a společenský vývoj od druhé světové války do současnosti*. 1. vyd. Brno: Barrister, 2011, 232 s. ISBN 978-80-87474-45-7.
4. ČEJKA, Marek. *Izrael a Palestina: minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu*. 2., aktualiz. vyd. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2007, 321 s. ISBN 978-80-87029-16-9.
5. DOBSON, Alan P a Steve MARSH. *US foreign policy since 1945*. 2nd ed. New York: Routledge, 2006, 264 p. ISBN 04-153-8641-1.
6. DOWEK, Ephraim. *Israeli-Egyptian relations 1980-2000*. Portland, OR: Frank Cass, 2001, 355 p. ISBN 07-146-5162-1.
7. DRULÁK, Petr. *Teorie mezinárodních vztahů*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, 220 s. ISBN 80-7178-725-6.
8. GOMBÁR, Eduard. Soudobý Egypt. BAREŠ, Ladislav, Rudolf VESELÝ a Eduard GOMBÁR. *Dějiny Egypta*. Brno: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 547-690. Dějiny států. ISBN 9788071069713.
9. HOURANI, Albert Habib. *Dějiny arabského světa: od 7. století po současnost*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010, 566 s. ISBN 978-80-7422-059-3.
10. KALIBOVÁ, Květa. *Úvod do demografie*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2001, 52 s. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 80-246-0222-9.
11. KISSINGER, Henry. 2002. *Potřebuje Amerika zahraniční politiku?*. 1. vyd. Překlad Michael Žantovský. Praha: BB art, 252 s. ISBN 80-725-7736-0.
12. KOSCHIN, Felix. *Demografie poprvé*. Vyd. 1. Praha: Vysoká škola ekonomická, 2000, 99 s. ISBN 80-245-0125-2.

13. KREJČÍ, Oskar. *Mezinárodní politika*. Praha: Victoria Publishing, 1997, 511 s. ISBN 807187034x.
14. MCNAMARA, Robert. *Britain, Nasser and the Balance of Power in the Middle East From The Egyptian Revolution to the Six Day War*. London: Frank Cass, 2003. ISBN 02-034-9530-6.
15. PITSCHMANN, Vladimír. *Jaderné zbraně: nejvyšší forma zabíjení*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 2005, 390 s., [38] s. obr. příl. Historie a vojenství. ISBN 80-206-0784-6.
16. RAMSBOTHAM, Oliver, Hugh MIALL a Tom WOODHOUSE. *Contemporary conflict resolution: the prevention, management and transformation of deadly conflicts*. 3rd ed. Malden, MA: Polity, 2011, xxvi, 507 p. ISBN 07-456-4974-2.
17. SAUNDERS, Harold H. *Pre-negotiation and Circum-negotiation: Arenas of the Multilevel Peace Process*. CROCKER, Chester A, Fen Osler HAMPSON a Pamela R AALL. *Turbulent peace: the challenges of managing international conflict*. Washington, D.C.: United States Institute of Peace Press, 2001, s. 483. ISBN 1929223277.
18. SISK, Timothy D. *Democratization and Peacebuilding*. CROCKER, Chester A, Fen Osler HAMPSON a Pamela R AALL. *Turbulent peace: the challenges of managing international conflict*. Washington, D.C.: United States Institute of Peace Press, 2001, s. 787. ISBN 1929223277.
19. SMOLÍK, Josef a Tomáš ŠMÍD. *Vybrané bezpečnostní hrozby a rizika 21. století*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita. Mezinárodní politologický ústav, 2010, 276 s. Monografie (Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav), sv. č. 33. ISBN 978-80-210-5288-8.
20. SMOLÍK, Josef. *Úvod do studia mezinárodních vztahů*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014, 229 s. ISBN 978-80-247-5131-3.
21. TŮMA, Miroslav. *Jaderné odzbrojení: utopie, nebo projev politického realismu?*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2011, 221 s. ISBN 978-80-86506-96-8.
22. WAISOVÁ, Šárka. *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, 250 s. ISBN 978-80-7380-339-1.
23. WAISOVÁ, Šárka. *Úvod do studia mezinárodních vztahů*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, 248 s. ISBN 978-80-7380-177-9.

Internetové zdroje

1. ALTERMAN, Jon B. American Aid to Egypt in the 1950s: From Hope to Hostility. *Middle East Journal* [online]. 1998, 52(1): 51-69 [cit. 2015-02-10]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/4329153>
2. Arab League Map. *ProCon.org* [online]. 2009 [cit. 2015-05-17]. Dostupné z: <http://usiraq.procon.org/view.additional-resource.php?resourceID=002431&print=true>
3. BEEHNER, Lionel. Israelis Nuclear Program and Middle East Peace. *Council on Foreign Relations* [online]. 2006 [cit. 2015-04-12]. Dostupné z: <http://www.cfr.org/israel/israels-nuclear-program-middle-east-peace/p9822>
4. BEEHNER, Lionel. The Effects of Youth Bulge on Civil Conflicts. *Council on Foreign Relations* [online]. 2007 [cit. 2015-05-16]. Dostupné z: <http://www.cfr.org/world/effects-youth-bulge-civil-conflicts/p13093>
5. BEININ, Joel. The Cold Peace. *MERIP Reports* [online]. 1985, (129): 3-10 [cit. 2015-04-08]. DOI: 10.2307/3011855. ISSN 00477265. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/3011855?origin=crossref>
6. BERCOVITCH, Jacob. 1991. International Mediation. *Journal of Peace Research* [online] 28(1) [cit. 2015-03-09]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/424189>.
7. BOUTROS-GHALI, Boutros. The Foreign Policy of Egypt in the post-Sadat Era. *Foreign Affairs* [online]. 1982, 60(4): 769-788 [cit. 2015-04-08]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/20041172>
8. BOWEN, Jeremy. How 1967 defined the Middle East. *BBC* [online]. 2009 [cit. 2015-03-30]. Dostupné z: http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/6709173.stm
9. BROWN, Donald S. Egypt and the United States: Collaborators in Economic Development. *Middle East Journal* [online]. 1981, 35(1): 3-14 [cit. 2015-03-03]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/4326144>
10. Conflict Resolution. *Program on Negotiation Daily Blog* [online]. 2015 [cit. 2015-02-27]. Dostupné z: <http://www.pon.harvard.edu/category/daily/conflict-resolution/>
11. Core/Periphery Division of the World. *The Geography of Transport Systems* [online]. 2015 [cit. 2015-05-06]. Dostupné z: <http://people.hofstra.edu/geotrans/eng/ch2en/conc2en/coreperiphery.html>

12. Could the 70's oil crisis occur today? *Prep-blog.com* [online]. 2012 [cit. 2015-05-21]. Dostupné z: <http://www.prep-blog.com/2012/03/16/could-the-70s-oil-crisis-occur-today/>
13. DANNREUTHER, Roland. International Relations Theories: Energy, Minerals and Conflict. *Polinares* [online]. 2010 [cit. 2015-02-18]. Dostupné z: http://www.polinares.eu/docs/d1-1/polinares_wp1_ir_theories.pdf
14. Demographic Dividend. *United Nations Population Fund* [online]. 2015 [cit. 2015-05-16]. Dostupné z: <http://www.unfpa.org/demographic-dividend>
15. Demographic Yearbook. *United Nations Statistics Division* [online]. New York, 2014 [cit. 2015-04-03]. Dostupné z: <http://unstats.un.org/unsd/demographic/products/dyb/dybsets/2013.pdf>
16. Demographic Yearbook. *United Nations Statistics Division* [online]. New York, 1951 [cit. 2015-04-03]. Dostupné z: <http://unstats.un.org/unsd/demographic/products/dyb/dybsets/1952%20DYB.pdf>
17. Demographic Yearbook. *United Nations Statistics Division* [online]. New York, 1955 [cit. 2015-04-03]. Dostupné z: <http://unstats.un.org/unsd/demographic/products/dyb/dybsets/1952%20DYB.pdf>
18. DESSOUKI, Ali E. Hillal a Ismail Abd El Galil HUSSEIN. 1990. Egypt and the Peace Process. *International Journal* [online]. 45(3): 863-874 [cit. 2015-03-22]. DOI: 10.1057/9781137011817.0007. Dostupné z: http://www.jstor.org/stable/40202689?seq=1#page_scan_tab_contents
19. Egypt: Nuclear. *NTI* [online]. 2014 [cit. 2015-04-02]. Dostupné z: <http://www.nti.org/country-profiles/egypt/nuclear/>
20. Egyptian-Israeli Relations 1948-2011. *Middle East Monitor* [online]. 2011 [cit. 2015-04-02]. Dostupné z: <https://www.middleeastmonitor.com/resources/factsheets/2018-egyptian-israeli-relations-1948-2011>
21. Extract data. *UN Comtrade Database* [online]. 2015 [cit. 2015-04-04]. Dostupné z: <http://comtrade.un.org/data/>
22. FORADORI, Paolo a Martin B. MALIN. A WMD-free Zone in the Middle East: Regional Perspectives. *Belfer Center for Science and International Affairs* [online]. 2013 [cit. 2015-05-08]. Dostupné z: http://belfercenter.ksg.harvard.edu/files/dp_2013-09.pdf
23. GDP (current US\$). *UNdata* [online]. 2015a [cit. 2015-04-01]. Dostupné z: http://data.un.org/Data.aspx?q=egypt+GDP&d=WDI&f=Indicator_Code%3aNY.GDP.MKTP.CD%3bCountry_Code%3aEGY
24. Geopolitics of the Middle East. *Global Connect @ UCI* [online]. 2014 [cit. 2015-02-05]. Dostupné z:

<http://www.socsci.uci.edu/globalconnect/webppts/ArabSpring/03%20Geopolitics%20of%20the%20Middle%20East.pdf>

25. GILCREST, Sarah. Egypt and the future of the Middle East WMDfz. *British American Security Information Council* [online]. 2013 [cit. 2015-04-07]. Dostupné z: <http://www.basicint.org/blogs/2013/08/egypt-future-middle-east-wmdfz>
26. HALSALL, Paul. Modern History Sourcebook: Summary of Wallerstein on World System Theory. *Fordham University* [online]. 1997 [cit. 2015-02-03]. Dostupné z: <http://legacy.fordham.edu/halsall/mod/Wallerstein.asp>
27. CHAUDHRI, Mohammed. 1956. New Egypt and the West. *Pakistan Horizon* [online]. 9(3) [cit. 2014-11-12]. DOI: 10.2307/41392336. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/41392336>
28. Inward and outward foreign direct investment flows, annual 1970–2013. *UNCTADstat* [online]. 2015 [cit. 2015-04-05]. Dostupné z: <http://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx>
29. Israel-Egypt Relations: A Review of Bilateral Ties. *Jewish Virtual Library* [online]. 2003 [cit. 2015-04-11]. Dostupné z: <https://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Peace/egyptisrael.html>
30. JACOBS, Eli. Middle East WMD Free Zone: Doomed to a Slow Death. *Center For Strategic And International Studies* [online]. 2011 [cit. 2015-04-17]. Dostupné z: <http://csis.org/blog/middle-east-wmd-free-zone-doomed-slow-death>
31. KHAWAJA, Noor-ul-Ain. Egypt's Foreign Policy Analysis: From Nasser to Morsi. *Academia.edu* [online]. 2013 [cit. 2014-11-10]. Dostupné z: https://www.academia.edu/3725591/Egyptys_Foreign_Policy_Analysis_From_Nasser_to_Morsi
32. KRIESBERG, Louis. De-escalation Stage. *Beyond Intractability* [online]. 2003 [cit. 2015-02-06]. Dostupné z: <http://www.beyondintractability.org/essay/de-escalation-stage>
33. MAALOUF, Raymond. 2013: Egypt: A Case Study. pp. 351-362. In BLAIR, Dennis C. (ed.). *Military Engagement: Influencing Armed Forces Worldwide to Support Democratic Transitions*. Brookings Institution Press, Washington, D.C., 392 p. [online]. 2 volumes [cit. 2014-11-09]. ISBN 978-0-8157-2478-0. Dostupné z: http://www.ccd21.org/military_handbook/volume_two/full_handbook.pdf
34. MANSFIELD, Peter. 1973. Nasser and Nasserism. *International Journal* [online]. 28(4) [cit. 2014-11-06]. DOI: 10.2307/40201172. Dostupné z: http://www.jstor.org/stable/40201172?seq=1#page_scan_tab_contents

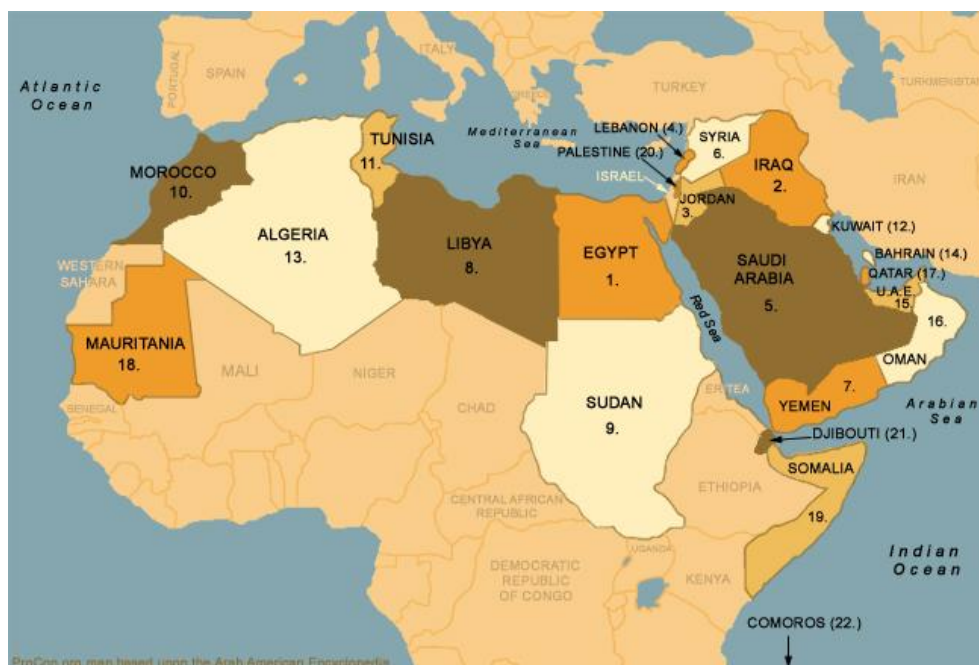
35. Map: Egypt. *Infoplease* [online]. 2015 [cit. 2015-05-15]. Dostupné z: <http://www.infoplease.com/atlas/country/egypt.html>
36. NETOLICKÁ, Zuzana, Jitka POHOŘELÁ a Martina KOTASOVÁ. Proliferace jaderných zbraní. *Pražský studentský summit* [online]. 2010 [cit. 2015-04-01]. Dostupné z: http://www.studentsummit.cz/data/1408812265820GA_Proliferace-jadernych-zbrani.pdf
37. Nuclear Weapons Free Zones. *ACDIS* [online]. 2015 [cit. 2015-05-18]. Dostupné z: <http://acdis.illinois.edu/resources/arms-control-quick-facts/nuclear-weapons-free-zones>
38. PESKIN, Doron a Danny RUBINSTEIN. 2014. Egypt's Ever Delicate Relationship With Israel. *Worldcrunch* [online]. [cit. 2015-03-29]. Dostupné z: http://www.worldcrunch.com/the-endless-war/egypt-039-s-ever-delicate-relationship-with-israel/hamas-al-sisi-boycott-gaza-strip-abbas-muslim-brotherhood/c22s16851/#.VVY_ZZP3FBh
39. Population by sex and urban/rural residence: Egypt 1950-2013. *UNdata* [online]. 2015b [cit. 2015-03-28]. Dostupné z: <http://data.un.org/Data.aspx?d=POP&f=tableCode%3a1>
40. Population by sex and urban/rural residence: Israel 1950-2013. *UNdata* [online]. 2015c [cit. 2015-03-28]. Dostupné z: <http://data.un.org/Data.aspx?d=POP&f=tableCode%3a1>
41. Proposed Nuclear-Weapon-Free Zone in the Middle East, 1990. *Carolina Center for the Study of the Middle East and Muslim Civilizations* [online]. 2015 [cit. 2015-05-18]. Dostupné z: <http://www.unc.edu/mideast/where/nuclearfree-1990.shtml>
42. SHAH, Anup. Middle East. *Global Issues* [online]. 2011 [cit. 2015-02-01]. Dostupné z: <http://www.globalissues.org/issue/103/middle-east>
43. SHARP, Jeremy. CRS Report for Congress: Egypt: Background and U.S. Relations. *U.S. Department of State* [online]. 2007 [cit. 2015-02-22]. Dostupné z: <http://fpc.state.gov/documents/organization/84928.pdf>
44. SHARP, Jeremy. Egypt: Background and U.S. Relations. *Federation of American Scientists* [online]. 2015 [cit. 2015-03-04]. Dostupné z: <https://fas.org/sgp/crs/mideast/RL33003.pdf>
45. SHIKAKI, Khalil. 1985. The Nuclearization Debates: The Cases of Israel and Egypt. *Journal of Palestine Studies* [online]. 14 (4): 77-91 [cit. 2015-03-21]. DOI: 10.1525/jps.1985.14.4.00p02065. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2537124>

46. SHLAIM, Avi a Mordechai BAR-ON. The Protocol of Sevres, 1956: Anatomy of a War Plot. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)* [online]. 1997, 73(3): 145-160 [cit. 2014-11-19]. DOI: 10.1093/acprof:oso/9780198202417.003.0008. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2624270>
47. The Reasons: The Demographic Transition Theory. *Catedra de Desenvolupament sostenible* [online]. 2015 [cit. 2015-01-28]. Dostupné z: http://desenvolupamentsostenible.org/index.php?option=com_content&view=article&id=21&Itemid=26&lang=en
48. Total External Debt (Egypt). *Quandl* [online]. 2014 [cit. 2015-03-30]. Dostupné z: https://www.quandl.com/data/GEOCOMP/0_7_14_65-Total-External-Debt-Egypt
49. TUTTLE, Ian. Egypt's War for Peace. *The History Teacher* [online]. 2008, 42(1): 57-94 [cit. 2014-11-17]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/40543775>
50. URDAL, Henrik. A Clash of Generations? Youth Bulges and Political Violence. *United Nations: Department of Economic and Social Affairs* [online]. 2011 [cit. 2015-05-10]. Dostupné z: http://www.un.org/esa/population/meetings/egm-adolescents/p10_urdal.pdf
51. VICHEREK, Jiří a Michael ROZSYPAL. Bezjaderná zóna na Blízkém východě. *Pražský studentský summit* [online]. 2010 [cit. 2015-04-28]. Dostupné z: http://www.studentsummit.cz/data/1264773839694BRG_GA_Zona.pdf
52. VLČEK, Tomáš. Izraelské jaderné odstrašování. *e-Polis.cz*. [online]. 2009 [cit. 2015-04-20]. Dostupné z: <http://www.e-polis.cz/clanek/izraelske-jaderne-odstrasovani.html>
53. WALKER, Paul. Saladin. *Encyclopaedia Britannica* [online]. 2015 [cit. 2014-11-18]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/518809/Saladin>
54. WMD-Free Middle East Proposal at a Glance. *Arms Control Association* [online]. 2015 [cit. 2015-04-17]. Dostupné z: <https://www.armscontrol.org/factsheets/mewmdfz>

Přílohy

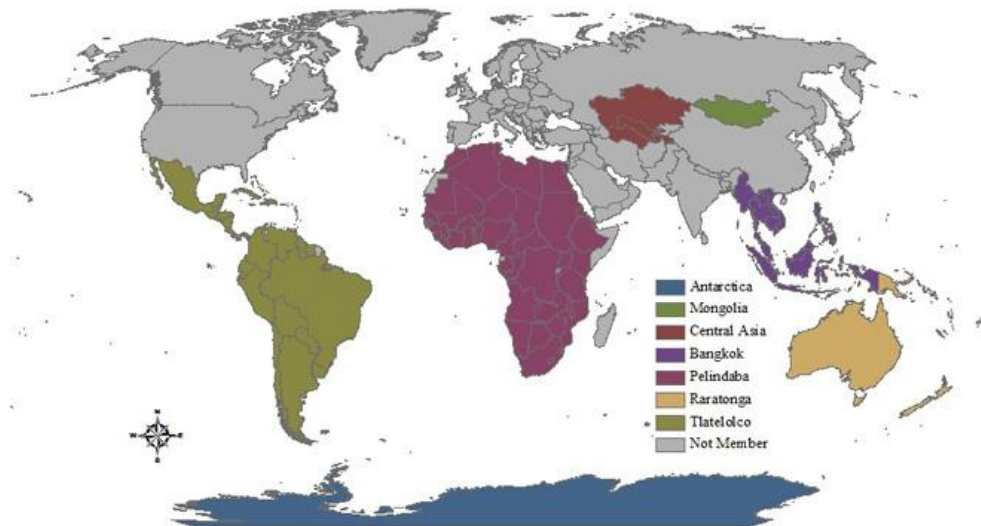

Příloha 1: Mapa Egypta a Izraele, zdroj: Infoplease, 2015

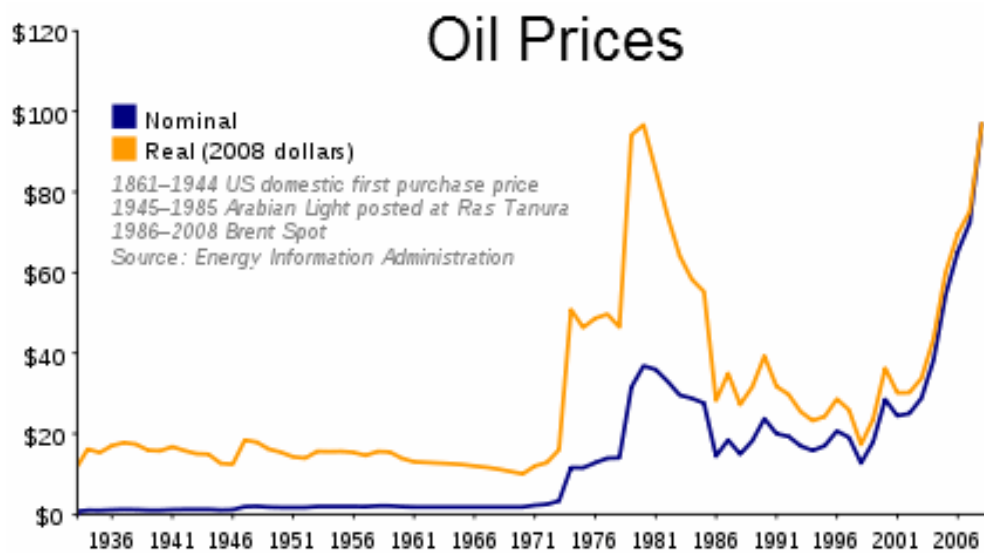

Příloha 2: Státy patřící do Ligy arabských států, zdroj: ProCon.org, 2009

Nuclear Weapons Free Zones

Příloha 3: Bezjaderné zóny ve světě, zdroj: ACDIS, 2015

Příloha 4: Vývoj cen ropy, zdroj: Prep-blog.com, 2012